

»Predvsem nas druži bratstvo, ki ga iskreno doživljamo«

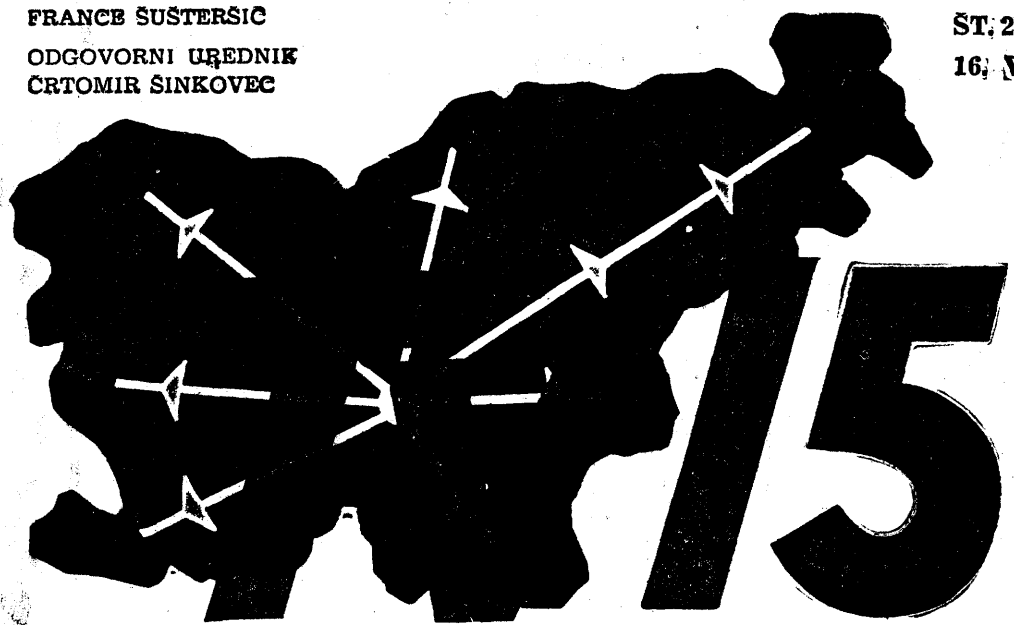
»Dragi pionirji, želim vam, da bi se v taboru Sutjeska kar najbolje počutili. Ponesite s seboj domov vse tovarštvo, ki se tod kuje med vami!« je nagovoril predsednik ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka pionirje iz tabora Sutjeska, ko so ga pred nekaj dnevi obiskali. Pionirji iz tega tabora v Smihelu pri Novem mestu obiščejo tovariša Leskoška vsako leto ter mu prinesejo prirsčne pozdrave pionirjev iz vseh republik Jugoslavije

PREDSEDNIK ZZB NOV SLOVENIJE FRANC LESKOŠEK-LUKA V DRUŽBI PIONIRJEV IZ TABORA SUTJESKA

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SÜSTERŠIC
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR ŠINKOVEC

Leto VI
ST. 28
16. VII. 1968

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

OB 27-LETNICI VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

Proslava na Rašici

Med dogodke, ki so se najgloblje vrezali našim ljudem v spomin v prvem vojnem letu, spada poleg množičnih izgonov Gorenjcev in Štajercev požig Rašice, male vasice severno od Save

Požig Rašice, ki je zgorela prva na Slovenskem, so z grozo in ogorčenjem opazovali tisoči Ljubljancev in mnogim je ta dogodek pomenil spodbudo za udeležbo v osvobodilnem boju. Požig pa je pomenil tudi konec prvega razdobja revolucije ob severnem robu Ljubljanske kotline.

Zadnja leta pred vojno, potem ko je prišel za sekretarja CK KPJ tovariš Tito, se je delavsko gibanje pod vodstvom komunistov na tem območju močno razmahnilo. Zato se je tam precej dolgo zadrževala večina članov CK, tam je delovala prva tiskarna, bilo je tudi nekaj važnih konferenc. Nepo-

sredno je vodil partijsko delo rajonski komite Ježica, nato pa še rajonski komite v Tacnu.

Prekaljenost članstva in množična podpora prebivalstva sta pršla do izraza v mnogih množičnih političnih akcijah pred vojno. Prve dal vojne pa so komunisti predvsem na lastno pobudo zbrali precej orožja in streliva, tako da Rašiča četa ni imela posebnih težav z oborožitvijo. Imela je celo dva mitraljeza, ostali partizani pa so nosili mavzerice in nekaj manj liheric.

Po prvotnem načrtu naj bi nastali v okolici Šmarne gore, na desni in levi strani Save, dve partizanski četi. Ena naj bi se zbrala v okolici Rašice, druga pa nad Medvodami. Toda določeni komandir medvoške čete se je izneveril in postal izdajalec.

Rašiča četa je nastala sredi julija, posamezniki so se skrivali že prej. Prva njena akcija je bila na nekdanjega komandirja orožnikov, ki je bil v nemški službi. Kroglja ga je hudo ranila, nakar so Nemci pozapirli nad 30 domačinov.

Vrsta akcij po 22. juliju je imela značaj vstaje in zato tudi praznujemo ta dan kot dan vstaje v Sloveniji. V teh akcijah je imela Rašiča četa kot najštevilnejša, najbolj oborožena in idejno najbolj prekaljena, levji delež. Izmed 64 borcev, kolikor jih je bilo v četi, je zdaj 9 narodnih herojev! Kar 36 jih je bilo partijcev, 4 so bili kandidati, 15 pa je bilo sko-

jevcev. Vsi drugi so bili somišljeniki KP.

Resnično je Rašiča četa orala ledino in pridobivala, včasih za ceno hudih žrtev, prve izkušnje v partizanskem bojevanju. Kasneje se je združila s partizani kamniške okolice v Kamniški bataljon. Ta je ostal na tem območju do konca septembra, ko se je zaradi hudega sovražnikovega pritiska za nekaj časa umaknil čez mejo v italijansko zasedbeno območje.

Gledano z očmi današnjega vojaškega strokovnjaka je bilo že samo zadrževanje Rašičke čete v okolici Rašice drzno in zelo tvegano dejanje. Kako majhen je ta otoček gozda sredi ravnine, in še ta je ves prepreden s cestami. Sovražnik, leta 1941 na višku svojih moči, ga je lahko z nekaj tisoč vojakov obkolil v manj kot pol ure! Toda kljub temu se je tam zadrževala četa, pozneje bataljon, več kot dva meseca!

V spomin na te dni pred 27 leti bodo letos na Rašici slavili dan vstaje prebivalci občine Ljubljana-Siška in drugi.

Dne 21. julija, v nedeljo, bodo pripadniki JLA »napadli« Rašico. Ob 10. uri bo proslava, kjer bo govorila tovarišica Vida Tomšič. Zatem bo nastopil Partizanski invalidski pevski zbor, za njim mladinska folklorna skupina iz Zgornje Šiške, vojaški oktet in drugi. Nato bo prosta zabava. Udeležence bodo vozili avtobusi Ljubljana-transpota ves dan izpred občinske skupščine v Šiški na Rašico in nazaj.

BESEDE
IN
DEJANJA

● Ali je za vojaške vojne invalide res potrebna posebna tiskarna denarja?

Rino Simoneti, član IS, v odmoru večerjane debate na seji izvršnega sveta o možnosti povečanja dodatka vojaškim vojnim invalidom: »V Sloveniji ne potrebujemo nobenega mehanografskega centra, ampak tiskarno za tiskanje denarja!«

Dnevnik, 12. VII. 1968

● Osnovna slabost

Nikakor ne moremo sprejeti logike tistih, ki mislijo, da je samoupravna družba neorganizirana družba, brez čvrstih skupnih pravil obnašanja, brez norm in okvirov, v katerih lahko posameznik ali delovni kolektiv uveljavlja svoje interese. Mislimo, da je osnovna

Ob 22. juliju, dnevu vstaje slovenskega naroda, čestitamo vsem nekdanjim borcem NOV in sedanjim uresničevalcem gospodarske in družbene reforme!

Republiški odbor
ZZB NOV Slovenije
Uredništvo in uprava
»TV 15«

na slabost naše teorije in prakse, da nismo znali do zdaj pravilno pogniti meje med stvarnimi silami etatizma in med silami, ki se zavzemajo za urejene samoupravljalske družbe. Prav zaradi tega je bil premalo učinkovit boj proti etatizmu, faktor tudi proti stihijnim in monopolističnim težnjam, ki se lahko uveljavljajo v zgodnji fazi izgrajevanja integrirane samoupravne družbe. Tak položaj ovira hitrejšo in racionalno izgrajevanje celotnega samoupravnega sistema in resničnih samoupravnih odnosov v družbi.

Franko Mirtič —
Dela — 7. VII. 1968

● Širok manevrski prostor

Od 390 podjetij v Jugoslaviji, ki so jih ustanovile »skupine državljani«, jih je najmanj — samo 13 — registriranih v Sloveniji, a največ (150) v Makedoniji. Čeprav je to na prvi pogled nerazumljivo, nam vendarle nakazuje jedro stvari. Mnogo bolj razširjeno slovensko gospodarstvo ima dvanajstkrat manjšo »državljansko iniciativo« kot precej nerazvito makedonsko gospodarstvo. To bi lahko pomenilo akumulativnost, ki znaša v predavalni kemični industriji 2,2 odstotka, sprito povečanje obresti na lastna in sponožena sredstva in drugih stroškov še vedno ugodna

● Uspeh slovenske kemične industrije

Slovenska kemična industrija je lani kdove kolikokrat povzdignila glas, zdaj zaradi neustrezne carinske zaštite, zdaj zaradi preskromnih kreditov za obratna sredstva in investicijske nemoči. Iz lanskoletnih zaključnih računov je razvidno, da so naše kemične tovarne v enini izposojenim dinarjem ustvarile 10 dinarjev celotnega dohodka — druge sorodne tovarne pa Jugoslaviji pa samo 5,3 dinarja — da so za 30 odstotkov povečale izvoz v primerjavi z 1966. In to, kar je njihova stopnja akumulativnosti, ki znaša v predavalni kemični industriji 2,2 odstotka, sprito povečanje obresti na lastna in sponožena sredstva in drugih stroškov še vedno ugodna

Delavka enotnost —
6. VII. 1968

UREJEVANJE VARSTVA VOJAŠKIH VOJNIH INVALIDOV V REPUBLIKI

Korak naprej — dva koraka nazaj

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije je na svoji seji 11. julija letos razpravljati tudi o gmožnem stanju invalidskih upravičencev, zlasti vdov in staršev padlih borcev, ki se v celoti ali pretežno preživljajo z invalidskimi prejemki.

Na podlagi ugotovitev, do katerih so člani Izvršnega sveta prišli po razpravi o tej zadevi, so sklenili, da bo Izvršni svet predlagal skupščini, naj sprejme odlok o valorizaciji — pri tem gre za obvezno zakonsko valorizacijo za prvo polletje — in o zvišanju tega dodatka na 350 novih dinarjev od 1. VII. 1968 dalje.

Ne vemo sicer, kaj je vodilo Izvršni svet od tega odloka, vemo pa, da je med znanimi sklepi, ki jih je Skupščina SR Slovenije sprejela 27. 3. 1965 tudi sklep, ki pravi:

da bo do konca junija sprejela predpise s področja invalidskega varstva, za katere je pooblaščen z zveznimi predpisi. Omiljeni bodo kriteriji za pridobitev pravice do invalidskega dodatka. Maksimalni invalidski dodatek pa bo zagotovljen v višini 350 novih dinarjev od 1. julija 1968 dalje.

Ta sklep skupščine je bil sprejet v soglasju med Izvršnim svetom, Skupščino in republikanskim odborom ZZB NOV Slovenije.

V zvezi s tem je bil že izdelan osnutek republiškega zakona o vojaških vojnih invalidih (teze in osnutek zakona so že bili v javni razpravi), kajti za sprejetje takega zakona so republiške skupščine pooblaščen z zveznimi predpisi. Če bi sprejeli ta zakon, bi bila začeta invalidskega varstva v republiki urejena. Pri tem pač ne gre samo za višino dodatka, marveč tudi za omiljenje kriterijev.

Republiški odbor ZZB NOV (Komisija vojaških vojnih invalidov) je že leta 1965, ko je izšel v zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih novi — 30. člen, začela pripravljati predlog za ureditev problema invalidskega dodatka. Ta člen namreč določa:

— Republike lahko predpišejo v breme svojih sredstev večje zneske invalidskega dodatka in posebnega invalidskega dodatka, kot so zneski tega zakona.

Uspeh vseh teh priprav in izvedbo predloga ZZB NOV Slovenije predstavlja predlog republiškega zakona o vojaških vojnih invalidih. Če bi bil sprejet samo odlok o zvišanju invalidskega dodatka namesto republiškega zakonskega dodatka, potem bi šli v tem primeru sicer korak naprej, a istočasno dva koraka nazaj.

Spriču vsega tega se nehotе sprašujemo, ali je res mogoče predlagati spremembo tako jasnih in konkretnih sklepov skupščine SRS. Zato bi bilo želeli, da izvršni svet pojasni, kaj ga je vodilo do tega predloga.

V. M.

OBČANOVA
BELEŽNICA

Za nami je 4. julij, dan borca, za nami so številne druge proslave naših praznikov, ki jih zaradi

prvo desetletje po vojni, je že zdavnaj za nami. Toda prav v zadnjem času smo pričeli pojava, ki se mi ne zdi niti v skladu s poslovnostjo, niti socialistično moralno.

Udeležili sem se številnih praznikov in skoraj povsod bi lahko našel kakovost življenja in pijanost najboljše, če me pri tem marsikje ne bi motile pretirano visoke cene. Minili so že časi, ko je nekdanja Zveza borcev organizirala svoje člane in članice, da so točili, stregli, kuhali in pekli. Zda so te dolžnosti prevzeli poslojci usposobljeni ljudje, pripadniki raznih trgovskih ali gostin-

mer cena ene porcije priljubljene poslastice »čevapčiči« v ljubljanskem »Slonu«, ki velja za enega boljših hotelov, nižja za 50 par. 1 dinar ali celo več od cene enake porcije nekje v naravi? V »Slonu« stanejo čevapčiči namreč 6,50 dinarjev, raznički 7 dinarjev. Koliko pa smo plačevali zanje po raznih praznovah, se bomo morda spomnili ob branju tega članka in vzeli svinčnik v roke ter začeli računati, kaj se izplača in kaj ne. Naj navedem še to, da sem nedavno v neposredni bližini Ljubljane na turističnem kraju plačal za porčjo čevapčičev samo 3,50 dinarjev.

di na eni izmed partizanskih praznikov, ki sem se jih udeležil, zvečer ostalo neprodanih precej litrov n steklenic in tudi ku' vrji so celo popoldne posedali brez dela okoli ugaslih peči za pečenje jedil na žaru, medtem ko je prej omenjeni kuhar v okolici Ljubljane že ob petih popoldne odšel domov. Ko mu je zmanjkalo mesa. Če bi bil imel trikrat toliko, kot je imel, bi bil vse prodal in pri tem bi imel prav gotovo večji dobiček, kot pa če bi prodal nekaj dragih porcij, delal počasi in kuril ogelje. Da ne govorim o težavah, ki jih imamo zaradi presežka živine in »alag vina... Torej nekaj podob-

MILE PAVLIN

Navijalci cen ne sodijo na naše proslave!

toplega letnega časa tako radi praznujemo v naravi, daleč proč od naselij, tam, kjer smo se nekoč bojevali. Pred nami pa je še veliko praznov, ki se bodo vrstile ob dnevu vstaje pa do 25. oktobra dnevu vstaje v Primorju. Bolj ali manj so se naši ljudje v 23 letih po osvoboditvi navadili organizirati take proslave in ni več takih spodrsiljav, kot so se dogajali prejšnja leta. Tudi skromnost v hrani in pijaci, ki smo jo bili prisiljeni upoštevati posebno

skih podjetij. Strežba, okus jedi in pijače in drugo s tem v zvezi se zaradi tega zboljšalo, »da so cene navadno strahotno narasle. Delno je to opravičljivo zaradi prispevkov, ki jih morajo plačevati gospodarske organizacije, v večini primerov pa ne najdem za tako navijanje cen nobenega opravičila. Če bo šlo tako naprej, se bodo spet vrnili časi, ko smo sami kuhali in pekli, gostinci pa bodo stali ob strani in tožili nad neljalno konkurenco!

Ali je opravičljivo, da je na pri-

Ze zdaj sem slišal od ljudi, ki organizirajo proslave, precej pripomb na račun gostinskih in trgovskih podjetij, ki skušajo ob partizanskih praznovah masno zaslužiti. Niso redki primeri, ko stane liter vina 15 dinarjev, pivo 3,50, čevapčiči 7 do 8 dinarjev, raznički 8 do 9 dinarjev itd. Kdo ve kaj vse priračunajo gostinska podjetja svojim storitvam? Zdi se mi, da to počno na podlagi tistih, že zdavnaj preživljenih predreformskih načel: prodaj malo, toda drago, ne pa veliko in poceni... Zato je tu-

nega kot pri sadju, ki kmet zanj dobi zelo malo, na trgu ali v trgovini pa je sila drago in ga ljudje ne morejo kupovati... Odbori ZZB, ki organizirajo proslave v naravi, pa naj poštno premislijo, komu zaupajo oskrbo. Vsekakor naj se natanko dogovorijo glede cen! Predstavnik podjetij pa naj začne računati, kaj se jim bolj splača: ali prodati malo po visokih cenah ali mnogo po nizkih. Menja bodo zlahka ugotovili, da se jim bolj splača drugo!

Predsednik Naser v SFRJ. — Po obisku v Moskvi je predsednik ZAR Naser obiskal tudi SFRJ, kjer se je mudil dva dni. Pogovori med predsednikoma Titom in Naserjem ter njunimi sodelavci so bili namenjeni izmenjavi mnenj o položaju na Srednjem vzhodu in o možnostih za politično ureditev krize. ZAR je trdno odločena, da si povrne ozemlje, izgubljeno v lanskim junjski vojni.

Izvolili so češki narodni svet. — Češkoslovaška ljudska skupščina je izvolila češki narodni svet — reprezentativni organ češkega naroda, ki bo skupaj s slovaškim narodnim svetom pripravljala uvedbo federativne ureditve v CSSR. Za predsednika češkega narodnega sveta je bil izvoljen Čestmír Cisar, sekretar CK KP Češkoslovaške. Češki narodni svet ima 150 članov.

Pet pism CK KPČ. — Predsedstvo CK KPČ je prejelo pisma petih CK komunističnih partij. Pisma konkretno predlagajo sestanek predstavnikov šestih partij v Varšavi. KPČ je vabila odklonila, ker bi v Varšavi morala dati račun za svojo politiko. Pismo iz Berlina je najostreje; obtožuje češkoslovaško vodstvo revizionizma, izraža bojazen, da bo CSSR zapustila varšavski sporazum in podobno. Najblažje je pismo iz Budimpešte.

DOGODKI TEDNA

Odpor Bonna proti podpisu sporazuma. — Odpor, ki ga nudijo bonski politični krogovi podpisu sporazuma o prepovedi širjenja jedrskega orožja, dobiva vse bolj jasne oblike. Najbolj nasprotuje podpisu Straussova krščansko-socialna unija, ki ima v Bundestagu 50 poslancev. Kancler Kiesinger navezuje podpis sporazuma na »izpolnjevanje sovjetskih obveznosti« do Berlina.

Tretji francoski atomski poskus. — Blizu otoka Mururoa na Pacifiku je Francija opravila poskus atomske eksplozije, kljub temu, da vlada v deželi varčevanje. Atomska bomba je bila srednje jakosti. Francija odsteje za atomsko oborožitev na leto 20 milijard frankov. Iz Pariza se poročajo, da je policija zasedla zadnjo fakulteto, ki so jo imeli v rokah »rdeči« študentje.

Dve milijardi kredita za funt. — Angleška banka se je sporazumela s centralnimi bankami 12 industrijskih držav o najetju kredita dveh milijard dolarjev. Kredit bodo uporabili za to, da bi preprečili novo razvrednotenje funta sterlinga. Leto je bil lansko jesen razvrednoten za skoraj 15 odstotkov. Kredit bo treba vrniti v 10 letih. Trdijo, da ni bojazni, da bi prišlo do novega razvrednotenja.

29. septembra referendum v Grčiji. — Predsednik grške vlade Papadopoulos je razglasil osnutek nove ustave, ki omejuje kraljevo oblast in uvaja nadzorstvo nad tiskom. O predlogu nove ustave bodo Grki povedali svoje mnenje na referendumu 29. septembra letos. V Atenah se širijo govorice, da je pri končni izdelavi besedila osnutka prišlo do določenih nesoglasij med voditelji režima.

Kosigin je obiskal Švedsko. — Sovjetski ministrski predsednik Aleksej Kosigin je po tridnevnem uradnem obisku na Švedskem odpoštoval v Moskvo. Obisk ni prinesel kakih posebnosti, razen na področju sovjetsko-švedske trgovinske izmenjave, kjer je pričakovati vidno izboljšanje. V skupnem sporočilu sta obe strani izrazili bojazen za svetovni mir in pozvali k strpnosti pri uporabi sile.

Pogajanja Hanoi — Washington. — 12. redna seja vietnamske in ameriške delegacije na Aveniji Kleber v Parizu se je končala brez konkretnih rezultatov. Vietnamska delegacija vali krivdo za neuspeh na Američane, ki da nočejo prenehati bombardirati, izkrivljajo ženevske dogovore itd. Američan Harrison je na seji govoril, kakšno pomoč bi bile ZDA pripravljene nuditi Vietnamu in jugovzhodni Aziji.

Američani zapustili Khe Sanh. — Oporišče ameriških mornariških pešcev v Khe Sanhu, ki se je nekaj mesecev za največjo težavo in številni žrtvami upiralo pritisku osvobodilnih sil, so sinoči popolnoma evakuirali. Vendar pa Američani napovedujejo, da bodo še naprej operirali na celotnem območju Khe Sanha. Na jugu demilitarizirane cone se razvema novo hudi spopadi.

Garrison: Kennedy je žrtev CIA. — Javni tožilec v New Orleansu Jim Garrison je izjavil, da je od protiočveščevalne službe neke prijateljske države prejel obilico dokumentarnega gradiva, ki potrjuje njegovo prejšnjo tezo, da so predsednika Kennedyja ubili elementi, povezani s CIA. Povedal je tudi, da je tako zvedel za imena članov policije v Dallasu, ki so osumljeni sodelovanja v zaroti.

Južnovietnamski borci v Saigonu. — Radio Moskva je sporočil, da so se pripadniki južnovietnamske osvobodilne fronte z uspehom prethotapili v Saigon, kjer nameravajo sile FNO z 15. in 20. julijem izvesti napad v mestu samem in okolici; pomagale bodo svojim enotam, ko se bo začel veliki napad na južnovietnamsko prestolnico. Ameriške in saigonske čete so na spopad pripravljene.

OB TABORNEM OGNJU

Na oba članka v TV-15, št. 19 in 21 letos, ki sta obravnavala hude boje z Nemci na Artvižah v Brkinih, 5. in 6. oktobra 1943. je poslal uredništvo našega glasila sedaj svoj prispevek še Rudi Maurin, ki je bil tedaj komandir 1. čete III. bataljona Sercejeve brigade.

Tretjič o boju na Artvižah

jeve brigade. V daljšem sestavku daje nekaj bistvenih dopolnil oziroma popravkov predvsem k mojemu opisu borb tistih dni na Artvižah. Tako bom povzel nekaj gradiva, ki je bistveno za čim popolnejši in nepristranski prikaz dogajanj in kdo so bili glavni dejavniki pri takratnem uspehu in pravzaprav edinstvenem podvigu Sercejeve brigade.

Borbe ni vodil komandant III. bataljona Jaka Rihar neposredno, temveč Rudi Maurin, komandir 1. čete tega bataljona, ki je bila s a m a zapletena v izredne zaprte in težke borbe ves dan. Komandir Rudi Maurin je pripravil učinkovit obrambni načrt, ko je prišel s svojo četo še v noči pred jutro 6. oktobra na položaje k Artvižah (njegov bataljon je imel kantonman v Mislečah), in je v njem upošteval verjetne smeri sovražnikovega napada, posebnosti zemljišča in uporabnost in učinko-

OGLEDALO NAŠEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Pridite v osrčje Velike gore!

Prebivalci ribniške občine žive v pričakovanju velikega partizanskega slavlja, ki bo v nedeljo, 21. julija, v osrčju gozdov Velike gore — v Jelenovem žlebu. Tega dne bodo borci Cankarjeve, Tomšičeve, Sercejeve in Gubčeve brigade skupno z borci Levstikove brigade, ki ima v ribniški občini domil, in drugimi udeleženci praznili 25-letnico zgodovinske partizanske zmage v Jelenovem žlebu. Dne 20. marca 1943 so bili Italijani pri breznu v Jelenovem žlebu strahovito

tepeni in so izgubili nad sto vojakov.

Pripravljalni odbor za proslavo v Jelenovem žlebu ima te dni polne roke dela. Odboru so v pomoč štiri komisije, tako da bo vse o pravem času nared.

Proslava bo, kot smo že povedali, 21. julija, in sicer v Jelenovem žlebu. Začetek proslave bo ob 11. uri. Po slavnostnem govoru bo kulturni program. Po uradnem delu proslave pa bo v naselju Jelenov žleb tovariško srečanje.

Tisti, ki nimajo svojih av-

tomobilov, bodo lahko prišli na proslavo s posebnimi avtobusi, ki bodo vozili 21. julija na relaciji Ribnica—Jelenov žleb in nazaj. Cena vozovnic bo nizka. Za vse tiste, ki bodo šli v Jelenov žleb s svojimi vozili, bo vožnja pravo doživetje, saj drži cesta vse od vasi Grčaric do kraja prireditve skozi zelene gozdove. Poskrbljeno je za vse, tudi za razvedrilo. Komur se bo zahotelo, bo lahko ob tej priliki obiskal znano turistično točko — dom na Travnici gori, ki je oddaljen le nekaj kilometrov.

Istega dne bodo v domu JLA v Ribnici odprli razstavo fotografij znanega partizanskega fotografa Petka iz Ribnice o pohodu 14. divizije.

Pripravljalni odbor za proslavo vabi na proslavo udeležence NOV in drugo prebivalstvo, še posebej pa borce Tomšičeve, Gubčeve, Sercejeve in Cankarjeve brigade ter 8. brigade Frana Levstika.

Na svidenje 21. julija v Jelenovem žlebu!

(or)

Obiskali smo Zapudje

Dne 19. avgusta bo preteklo 26 let, kar je odročna in mirna belokranjska vasica Zapudje pri Dragatušu doživela svoj strašni dan. V zgodnjih jutranjih urah so sovražnikove enote v okviru ofenzivnih akcij prihrumele v vas, jo obkrožile in začele loviti ljudi, nato pa požigati hiše in gospodarska poslopja. Zgorelo je 70 poslopij. Osem domačinov so blizu vasi postrelili, več drugih pa so odpeljali v zapore in internacijo.

Kljub vsemu pa so preživeli vaščani do konca vojne ostali zvesti svojemu narodu. Po vojni so ob pomoči skupnosti obnovili vas. Zdaj si prizadevajo zgraditi gasilski dom. Pred časom jih je obiskala večja skupina članov kolektiva »Avto-obnove« iz Maribora. Poklonili so jim televizor in nekaj gasilске opreme. Prebivalci vasi Zapudje so gostom zelo hvaležni za obisk in darila.

Viktor Dragoš

Invalidski teden v Izoli

Tudi letos je komisija za vojaške vojne invalide pri občinskem odboru ZZZB v Izoli organizirala invalidski teden, ki je trajal od 1. do 7. julija.

Za dan borca so delegacije obiskale vse borce po bolnišnicah in socialnih ustanovah v občini ter jih obdarile. Darila je prispeval kolektiv kombinata Delamaris.

Invalidi iz treh obmorskih občin so se pomerili v kegljanju, balinanju in streljanju. Pokal za kegljanje in balinanje je osvojila ekipa iz Izole, za streljanje pa koprski. Na sam praznik so priredili žalno svečanost pri spomeniku padlim. Delov-

ne organizacije so položile k spomeniku vence, priredile pa so tudi izlete v partizanske kraje.

Na večer pred praznikom so imeli v parku Arrigoni družabni večer, godba na pihala pa je priredila promenadni koncert.

Avugst Brezavšek

V spomin sedmim padlim borcem na planini Lom

Tu je naš prag, tu je naš mir...

V nedeljo, 7. julija, je preteklo 25 let, odkar je na planini Stador padlo sedem borcev Gregorčičeve brigade. Združenja ZB Poljubinj, Prapetno in Zabce pri Tolminu so pred dve letoma organizirala odkritje spominske plošče, na kateri so vklesana imena vseh sedmih padlih borcev. Ploščo so postavili prav na prehodu iz Tolminske doline na planino Lom, kjer je pastirsko naselje, sestoječe iz značilnih pastirskih hišic in staj za živino.

Združenja ZB imenovanih vasi so za petindvajsetletnico organizirala spominsko slavo na planini Lom pred ploščo sedmih padlih borcev, ki so

našli na tem kraju — svoj mir, kot je povedala recitatorka.

Na proslavo je prišlo — z raznimi vozili in tudi peš — precej ljudi iz vseh treh vasi, čeprav je vročina hudo pritiskala. Med njimi je bilo tudi precej mladine in pionirjev, nekaj celo iz Ljubljane. Prišli so tudi svoji padlim borcem.

Spominski govor je imel prvoborec tovariš Kramar-Zvone, ki je obudil spomin na zatiranje naših ljudi pod Italijo in se z občutenimi besedami spomnil sedmih žrtve, ki so padle v zgodnjih jutranjih urah pred 25 leti. Pionirke osnovne šole Poljubinj, med njimi dve nečakinji enega izmed padlih, so recitirale več partizanskih pesmi, pevski zbor iz Tolmina je pod vodstvom pevovodje Prezlja zapel dve pesmi. Sledilo je polaganje vencev in cvetja.

Priznanje zasluži komanda garnizije Tolmin, ki je na to komemoracijo poslala četo vojakov, ki so prinesli velik venec in šopke planinskega cvetja. Lepo je bilo, ko so se vojaki

v bojni opremi sklanjali pred ploščo in v spomin sedmim padlim partizanom polagali vsak svoj šop rož.

Priznanje zasluži tudi organizacije ZB vseh treh vasi, ki se s takimi spominskimi prireditvami spominjo vsakega važnejšega dogodka iz NOB.

Ogarev

Bežigrjčani na izletu

Kot vsako leto je tudi letos ZB Stadion priredilo za svoje člane izlet. Na pot so odšli 7. julija, obiskali pa so partizansko Belo krajino. Izlet se je od 900 članov združenja udeležilo 120 članov in njihovih svojcev.

Pot preko Dolenskih Toplic, Starih Zag, Crmošnjic v Crnomoj je bila zelo zanimiva. Izletniki so se ustavili v več zgodovinskih krajih in v veseljem prisluhnili tovarišem, ki so se v času NOB toč borili. Na Lokvah, pri spomeniku komandantu Stanetu, so pionirji osnovne šole dr. Vira Kraighera položili cvetje in recitirali nekaj pesmi.

V Crnomojji so si izletniki najprej ogledali spomenik 1200 padlim Belokranjcem na Gričku, nato pa dvorano, kjer je prvič zasedal SNOS. Po kosilu v gostinskem podletju »Lahinja« so se preko Metlike in Gorjancev vrnili domov.

Srečanje na Bohorju

Ob dnevu vstaje bo 21. julija v Travnem laz na Bohorju drugo srečanje preživelih ranjenecv iz 14. divizije, borcev Kozjanskega odreda in nekdanjih aktivistov. Po kulturnem programu bo prosta zabava.

Od Brestanice do Senovega vozi redni avtobus, od Senovega do bolnišnice, ki je pol ure hoda od planinske kočje po lepi senčni in položni poti, pa bodo vozili kamioni.

M. Z.

Za dan borca v Dravogradu

Občina Dravograd praznuje svoj občinski praznik 4. julija, prav za dan borca. Izbrali so si ga v spomin na začetek prsilnih izselitev domačinov leta 1941. Te izselitve so prilile olje na žerjavico in kaj kmalu so odšli prvi domačini kot Franc Golob, inž. Iršič, Kveder, Žavcer in drugi v gozdove.

Letos so imeli glavno proslavo v občini v Libelčah, prijatelji vasi tik ob meji. Tam so že 30. junija odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. S hiš so plapolale zastave, slavoloki so pozdravljali nekdanje partizane. Tako so praznovali dejansko kar več dni.

F. H.

KINO SPORED

- KINO TRIGLAV LJUBLJANA**
od 17. do 19. julija »Nekega lepega jutra«, francoski kriminalni film
od 20. do 22. julija »Zuta« (Šut), nemško-jugoslovanski barvni pustolovski film
od 23. do 25. julija »Krogla v srec«, francoski barvni kriminalni film
- KINO VEVCE**
17. in 18. julija »Sreča«, francoski barvni film
od 19. do 22. julija »Winnetou in Apanači«, nemški barvni pustolovski film
24. in 25. julija »Premišljeno dejanje«, sovjetski barvni film
- KINO ŽALOG**
18. julija »Winnetou in Apanači«, nemško-jugoslovanski barvni pustolovski film
od 20. do 22. julija »Klic troben«, ameriški barvni western
23. julija »Človek z zahoda«, ameriški barvni western

ZAMENJAVA STANOVANJA

Lepo, suho, enosobno stanovanje v strogem centru Celja. I. nadstropje zamenjam za garsonjero ali večjo sobo v Ljubljani. Naslov v upravi lista.

Odbor koroških partizanov Ljubljana

Odbor koroških partizanov vabi nekdanje koroške partizane in aktiviste ter vse prijatelje Koroške na tovariško srečanje ob podelitvi domicila koroškim partizanskim enotam skupščine občine Kamnik.

Slovesnost bo 27. 7. 1968, ob 19. uri na trgu pred spomenikom v Kamniku. Slavnostnemu programu bo sledil družabni večer.

Obvestilo

Kot vsako leto za dan vstaje tudi letos prireja ZB Begunje na Gorenjskem tovariško srečanje bivših borcev, aktivistov in zapornikov iz Begunj in okolice. To srečanje bo v soboto, 20. julija zvečer ob 20. uri v gostilni »Pri Jožovcu«. Na srečanju bodo igrali znani godbeniki bratje Avseniki, ki že vrsto let sodelujejo z ZB v Begunjah in tudi pomagajo, če je treba. Vabljeni so vsi, ki si žele domačnosti ob zvokih slovenske pesmi.

ODBOR

Obvestilo

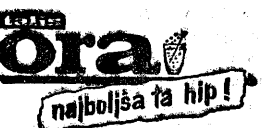
Združenje borcev NOV Trebija nad Škofjo Loko pripravlja v počastitev praznika dneva vstaje slavnostno akademijo. Združenje predvideva tudi razvitje prapora. Po slavlju bo vrtna veselica s tovariškim srečanjem preživelih borcev NOB iz Poljanske doline in od drugod. Prireditve bo 21. julija ob 15. uri popoldne pred domom »Pod planino« na Trebiji. Vabljeni so vsi borci in aktivisti iz Poljanske doline in od drugod.

Pojasnilo

V 27. številki TV 15 na 3. strani je bil pod naslovom »Komu stanovanje« objavljen članek o obravnavanju prednostne liste za podelitev stanovanj. V njem piše, da so predlog prednostne liste sestavili upravni organi občin brez sodelovanja odborov ZZZB.

Pripominjam, da to za občino Ljubljana-Bežigrad ne velja. Pri nas smo prednostno listo obravnavali vestransko in tudi v okviru pristojnih odborov ZZZB oziroma komisije. Zato nam tudi na seji podkomisije za stanovanja borcev mestnega sveta Ljubljana niso zavrnili niti enega predloga. Na srečanju prednostne liste sestavljali po drugih občinah, pa sami vedo in tudi odgovarjajo.

Za občinski odbor ZZZB Ljubljana-Bežigrad:
Janez Dobovičnik

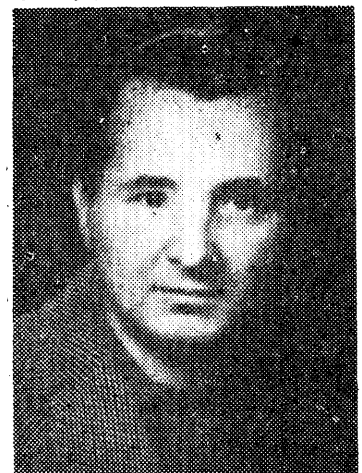

Bratje Svetina – vojaki revolucije

ZGODBA O ČLOVEKU, KI NOSI V GLAVI SVINČENO TROFEJO IZ VOJNE IN ZGODBA O NJEGOVH BRATIH, KI SO KORAKALI POD ZASTAVO REVOLUCIJE

Zadnje dni septembra 1944. leta so se nad Bohinjem zgrnili temni oblaki. S Triglavu je pihal mrzel veter in starejši ljudje so napovedovali zgodnjo zimo. Kmetje so hiteli s pospravljanjem poljskih pridelkov, otroci pa so obirali sadje, ki je bilo med vojno ob pomankanju hrane tako pomembno za prehrano.

Domači vremenarji se tokrat niso zmotili. V noči na prvi oktober je pričelo deževati, že jutraj pa so se med deževjem

TONE SVETINA, SEKRETAR ODB. ODBORA ZZB NOV JESENICE

mirno. Nikjer človeka, le nemške patrulje so občasno previdno patrolirale ob progi in se z zaničevanjem ozirale proti gozdu, kjer je ležal skozi glavo prestreljen borec.

Kot prikazen, smrt ali živo strašilo se je drugega oktobra 1944. leta prizibal v vas Bitnje ranjeni partizan in prosil pomoči. V hiši so ga lepo odslužili in za njim zaklenili vrata.

Po vasi je završalo: ranjeni borec je v vasi. Za vasčane to ni bila tajnost, posebno ne za mladince. Dobro so vedeli, da se od zadnje akcije borec na progo eden ni vrnil. Nihče ni vedel povedati, ali je bil ujet, ranjen ali ubit. Zdaj pa se je pojavil sredi dneva v vasi. Bilo ga je groza gledati. Le kako more človek še živeti, če je ustreljen v zatilek in mu je krogla prebila glavo pri korenju nosa med očmi.

Prvo pomoč so mu dali v Mencingerjevi hiši, od tam pa sta ga domači sin in neko dekle odpeljala k partizanski enoti v Jereko.

»Hura, Tone se je vrnil!« so od navdušenja vzklikali borci in ga objemali. Tone je srečanje doživljal kot v snu. Vse je slišal in videl kot v megli. Nikakor se ni mogel spomniti, kje je, od kod prihaja in kam

Šele pri obračanju je bolničarka opazila, da je borec ranjen tudi v zadnjico. In ker je več dni ležal na tisti strani, kjer je bila rana, ga je zelo bolelo. Zdaj se je tudi ranjenec spomnil, od kod še ena rana.

RANJENEC PRIPOVEDUJE

V baraki so bili kot ena družina. Zdravnik, bolničarki in ranjenci so si pripovedovali o svojih, prijateljskih, načrtih za življenje. Spominjali so se bojev, govorili pa so tudi o mučenjih v zaporih in taboriščih, o talcih, izseljenicah, o zločinih okupatorja. Skrbno so spremljali razvoj dogodkov na vzhodni fronti, na fronti v Franciji in Italiji.

Cez nekaj tednov, ko se je ranjenec že bolje počutil, mu je zdravnik dr. Ivan Hribernik-Matjaž, ki zdaj živi v Stražišču pri Kranju, priznal: »Ko so te prinesli, sem pomislil: zopet bo neka mati zajokala, ko bo dobila sporočilo o padlem sinu.« Ranjenec se je zavedal, da so k zmagi življenja nad smrtjo veliko pripomogli partizanski zdravnik Matjaž in skrbni bolničarki.

»No, pa nam povej, kako je bilo, ko si bil ranjen,« je dejal zdravnik in sedel na posteljo k ranjencu. Nasproti njega sta sedeli bolničarki Alenka in Rosvita iz Bohinja. Ko je ranjenec spregovoril, je v sobi nastala tišina. Ranjenci so pozabili na bolečine in prisluhnili zgodbam človeka, ki mu strel skozi glavo ni pretrgal življenja.

»Bil sem kurir pod Golico,« je začel pripovedovati Tone, »nosil sem pošto v Zgornjesavsko dolino. To so bila nevarna, toda zanimiva potovanja. Kasneje sem bil premeščen v Prešernovo brigado. Iz dela brigade je bil ustanovljen Jeseniško-bohinjski odred. Dne 30. septembra se je druga četa drugega bataljona Jeseniško-bohinjskega odreda, spustila z Uskornice v dolino, da bi minirala progo. Po progi skozi Bohinj so Nemci prevažali vojaštvo in vojaški material na fronto v Italijo, pa tudi za borbo proti NOV. Eksploziv za miniranje smo dobili s Primorske, kjer so zavezniki s padali spuščali orožje, strelivo, obleke, čevlje in druge potrebščine. Četa se je razdelila v tri skupine. Prva večja skupina je postavila zavarovanje proti Bledu, druga skupina borec je odšla v zasedo proti Bohinjski Bistrici, trije pa smo bili določeni za miniranje proge. Poleg mene sta bila minirca še Mirko Košnik-Tone iz Bohinja in Peter, minirer odreda, Avstrijec, ki je dezertiral iz nemške vojske. Z angleškim eksplozivom smo minirali železniški podvoz pri Bitnjah. Ker je bil plastik moker od dežja, nismo vedeli, ali bo eksplodiral ali ne. Z negoto-

vostjo smo prižgali vrstico in se umaknili v bližnji zaklon. Kmalu je zadonela močna eksplozija, ki se je slišala daleč naokrog. Veseli smo odhiti na zborišče. Eksplozija je namreč tudi za borce v zasedi pomenila znak za umik. Ni mi znano, kako so se na vsem lepem pojavili pred nami Nemci. Prvega sem opazil na razdalji deset metrov. Ustrelil sem vanj, potem pa me je nekaj zapeklo v glavi in počasi sem začel izgubljati zavest. Še prej pa sem čutil, da okrog mene hodijo Nemci, da so mi odvzeli puško, nahrbtnik in pas. Slišal sem Nemca, ki je preklinjal bandite, nato pa sem čutil močno brco v zadnjico. Ker mi je iz zatilka in čela lila kri, so Nemci menili, da sem mrtev. Peter in Tone sta se srečno umaknili (Mirko Košnik je bil ranjen v nogo) in se priključila četi, jaz pa sem ležal tam še tri dni in dve noči. Zdaj vem, da nisem dobil brce v zadnjico, ampak še en strel, ki ga je sovražnik izstrelil potem, ko so mi pobrali orožje in opremo. Kako dolgo sem ležal za progo, sem zvedel šele od mladincev.

Ranjenci so želeli slišati še druge podrobnosti, bolničarki pa sta bili radovedni, če ima brate, sestre in kje živijo. Tone Svetina s Koroške Bele (ki ni v sorodstvu s pisateljem Svejnom), je pripovedoval o sebi, bratih in domačem kraju. Tone Svetina izhaja iz delavske družine. Oče Jakob se je smrtno ponesrečil v železarni. V družini je bilo sedem bratov in dve sestri.

VISOKO KVALITETNA
SODOBNO EMBALIRANA

V Litiji in Trbovljah za dan vstaje

V Litiji bo letošnje praznovanje dneva vstaje še toliko pomembnejše, ker ga želijo praznovati posebej slovesno zaradi 25-letnice II. zgodovinskega zasedanja AVNOJ in rojstva nove Jugoslavije. Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Litija in sekcija za obujanje revolucionarnih tradicij NOB pri občinski konferenci Socialistične zveze Litija sta zato sklenila, da bosta pripravila partizanski slavlje v znani vasi Mamolj, kjer se bodo zbrale tudi patrulje borcev in mladine.

Na Mamolj bodo odšle patrulje v soboto, 20. julija, sestavljali pa jih bodo nekdanji partizani in mladinci. Ena patrulja bo krenila na pot iz Jevnice, v njej pa bodo borci iz Jevnice, Kresnic, Vač in Stange. Drugo patruljo bodo sestavljali borci in mladinci iz Litije, Smartnega, Save in Kostrevnice, tretjo pa borci iz Gabrovke in Polšnika. Popoldan bodo prišle patrulje na Mamolj, nato pa bo prišli Franca Mojskerca-Frenka partizanski miting. V nedeljo, 21. julija bodo odšle vse tri patrulje iz Mamolja preko Jablanice in Jelše v Kostrevnico, od tam naprej pa do gradu Bogenšperk, kjer bo v okviru

TAKO SO JIH RAZKAZOVALI PO CELJU IN MARIBORU. MED NJIMI JE TUDI FILIP SVETINA S KOROŠKE BELE (OZNACEN S PUSČICO)

TAKO SO JIH STRELJALI – NEMCI PA SO GLEDALI, KOT BI PRIŠLI NA PRIREDITEV

USTRELJEN PRED DELAVNICO

Brat Friderik je živel v Ljubljani. Tam se je že prve dni priključil osvobodilni fronti. V Ljubljani je imel lastno delavnico za kovinstvo. Vodstvo osvobodilne fronte je pri njem naročilo 3000 bodal in 1000 vžigalnikov za eksploziv. Ko je izdelal 500 bodal in 500 vžigalnikov, ga je pri delu nepričakovano zalotila fašistična vojaška enota. Brez zaslusanja so njega in njegove pomočnike postavili pred zid in postrelili. Na ta dogodek nas danes spominja spominska plošča. Izdajalec Kosmač je bil po vojni obsojen na smrt.

Drugi brat, Filip, je spomladan odšel iz Ljubljane v partizane na Stajersko. Tam se je priključil brcem Pohorskega bataljona. Med neko borbo je bil ranjen v nogo in ujet. Ranjenega so Nemci vlekli po Celju in Mariboru ter kazali ljudem: »Poglejte bandite. Nihče nam ne more uiti.« Osmega marca 1943. leta so ga ustrelili kot talca. Z njim v zaporu je bil tudi Drago Žerko iz Zagorja ob Savi, ki je po vojni pisal Filipovi materi na Koroško Belo o zadnjih minutah življenja njegovega sina. Drago piše, da je Filip pred ustrelitvijo vzkliknil:

»Živeli slovenski partizani! in Živela komunistična partija!«

Tretji brat, Avgust, je bil zaradi aktivnega dela za NOV marca 1943. leta aretiran. Odpeljali so ga v Begunje, kjer so ga pri zasliševanjih strahotno mučili. Avgust je bil v Begunjah osem mesecev zaprt v bunkerju, od tam pa poslan v taborišče Mauthausen. Po vojni se je vrnil domov.

Cetrli brat, Jakob, je bil tudi partizan in se je vrnil domov kot oficir.

To je zgodba o petih bratih Svetina, po domače Hribernikovih, s Koroške Bele.

Tone, ki je bil ustreljen skozi glavo, je bil po vojni trikrat operiran. Del krogle se je namreč razpršil v glavi in zdravnik je s operacijami skušal odstraniti čimveč teh svinčenih kosčkov. Toda rentgenske slike kažejo, da Tone še vedno nosi v glavi drobce svinčene; to je vojna trofeja, ki jo nosi v glavi. Posledice so: na eno oko ne vidi, slabo sliši, glavobol pa mu je večni spremljevalec.

Cepprav je invalidsko upokojen, je aktiven družbeno-politični delavec. Kot sekretar občinskega odbora ZZB NOV Jesenice precej prispeva k aktivnosti te organizacije.

Jože Vidic

VABILO

V okviru proslav 25. obletnice vstaje primorskega ljudstva vabi pripravljani odbor prvih partizanskih enot »SEVERNOPRIMORSKEGA ODBORA« vse preživele borce, ki so sodelovali pri koncu leta 1942 in v začetku 1943 v »ŠTEHAH« nad Drežnico pri Kobaridu, da se zberejo na planini Šteha ob 9. uri dne 4. avgusta 1968.

Do planine Šteha je možen prihod z osebnimi vozili, od tam dalje do tabora pa bo vodil vodič.

Tovariši, ki se želijo udeležiti tega partizanskega srečanja, naj se prijavijo ustno ali pisмено najkasneje do 30. julija 1968 na naslov: **Krajevno združenje borcev NOV Kobarid.** ODBOR

pojave prve snežinke. Dež in sneg sta padala še tri dni in dve noči, kot bi hotela zbrisati krvave sledove boja ob železniški progi v Bohinju. Tri dni in dve noči je ob robu gozda blizu železniške proge ob vasi Bitnje v Bohinju ležal partizan. Niti sneg in dež nista sprala z njegovega obraza kepe strnjene krvi, ki je zalila desno oko in obraz. Kri z zatilka pa se je pomešala z dežjem in snegom, tako da se je rdeča lisa vila po strmini, dokler se ni izgubila.

Tretjega dne pa se je negibno telo premaknilo in se po močnem hropenju počasi s težavo dvignilo, klečnilo na kolena, se ponovno dvignilo, takoj nato pa zopet kot požagano drevo padlo nazaj na zemljo. Nekaj časa je bilo zopet vse

gre. Ni se mogel spomniti, kje je bil ranjen, kje je bila tista borba, kdo je bil z njim itd. Vse je bilo zavito v meglo.

Mladinci so se vrnili domov, borci pa so ranjenca odpeljali v partizansko bolnišnico, ki je bila skrita v bohinjskih gozdovih. Ko ga je zdravnik zagledal, je zmajal z glavo. Borci, ki so opazili resni zdravnikov obraz, so prav tako menili, da ranjencu ni pomoči.

V bolnišnici so mu najprej zdravili samo glavo. Pet dni je ranjenec ležal nepremično, potem pa se je začel počasi osveščati. Počasi se mu je vračal spomin. Začuden je opazoval barako, zdravnika, bolničarki in druge ranjence. Ker je že več dni nepomično ležal na eni strani, je zaprosil bolničarki, naj ga obrne na drugo stran.

Priprave za proslavo petdesete obletnice boja za severno mejo

Letos novembra bo poteklo 50 let, odkar se je zrušila avstroogrška monarhija, in 50 let, odkar so slovenski prostovoljci s pogumnimi vojaškimi akcijami osvobodili in zavarovali obsežna področja našega narodnostnega ozemlja na severu Slovenije

Neizpodbitna zasluga takratnih slovenskih prostovoljcev je, da je Maribor slovenski, da sta slovenski Dravska in Mežiška dolina, da sta naša Pohorje in Prekmurje, da je vse to neprepeljivo narodno bogastvo naše. Znano je, da so nemško-avstrijski zastopniki na mirovni konferenci leta 1919 v Parizu zahtevali mejo, ki naj bi šla južno od Slovenj Gradca, čez Pohorje, pod Pragerskim in pod Ptujem ter Ormožem, in da so takrat tudi nekatere velesile to avstrijsko zahtevo podpirale. Na določevanje naše severne meje pa je na mirovni konferenci odločilno vplivalo dejstvo, da je bilo to ozemlje že zasedeno po naši vojski, po naših prostovoljcih, kar je potrdil tudi francoski maršal Foch, član francoske delegacije na mirovni konferenci.

Ta zgodovinski jubilej bi radi naši sedaj že stari in osiveli prostovoljci borci za severno mejo čim lepše proslavili. Zato so ustanovili odbor, ki bo proslavo pripravil in organiziral. Pokroviteljstvo nad proslavo je prevzel predsednik republiškega odbora ZZB NOV tovariš Franc

Leskošek-Luka, v odboru pa so: dr. Maks Pohar, predsednik; Mirko Zlender, predsednik mariborske občinske skupščine, I. podpredsednik; Lojze Ude, II. podpredsednik; Franc Štaudekar, tajnik; Jože Hlebec, blagajnik; Franjo Kristan, revizija; republiško konferenco SZDL zastopa Ferdo Godina, republiški odbor ZZB NOV sekretar Stane Bizjak, ZZB NOV Maribor pa Janez Hribar. Kot eden najstarejših še živčih prostovoljcev je bil v odbor povabljen takratni adjutant generala Maistra, gimn. ravnatelj v poklju v Celju Fran Mravljak. V odbor so bili povabljeni tudi predstavniki 16 občinskih skupščin ob severni meji, ki so članstvo v odboru z zadovoljstvom sprejeli, in sicer: France Zvan, Jesenice; Stanko Kajdič, Radovljica; Vinco Zalokar, Kranj; Marijan Bizjak, Trzin; Ivo Čerče, Slovenj Gradec; Jože Kert, Navne na Koroškem; Franc Bart, Dravograd; Jože Kolarič, Lendava; ing. Miha Košak, Ljubljana; Ivo Šumak, Ljutomer; Stefan Toth, Murska Sobota, Ivan Kovač, Gornja Radgona; Olga Vrabčič, Celje; Franjo Rabernak, Ptuj in Franc Novak, Ormož.

V prihodnjih mesecih bo odbor organiziral več lokalnih proslav, kjer bo s predavanji zlasti mladini prikazal takratne borbe in zgodovinska dogajanja. Medtem pa bo pripravil dve glavni proslavi, ki bosta v oktobru in novembru. Prva bo oktobra, in sicer slavnostna skupščina Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo, na katero bodo povabljeni tudi najvišji predstavniki naših političnih, upravnih in vojaških oblasti ter družbenih organizacij. Na teh prireditvah bo razvita tudi nova zastava ljubljanske mestne organizacije.

V novembru pa bo v Mariboru veliko manifestacijsko zborovanje vseh še živčih prostovoljcev borcev za severno mejo, na predvečer pa slavnostni sprejem, ki ga bo delegatoma priredil predsednik mariborske mestne skupščine.

V programu so tudi svečanosti na grobovih že umrlih takratnih poveljnikov prostovoljnih enot. Želja vseh še živčih prostovoljcev borcev je, da bi njihovo delegacijo sprejel predsednik republike tovariš Tito.

F. S.

TOVARNA ČEVČJEV TOČMIN

IZDELUJE
ŽENSKO MODNO OBUTEV ZA DOMAČI TRG IN IZVOZ
NAJ ŽIVI 22. JULIJ – DAN VSTAJE SLOVENSKEGA
NARODA

Popravek

V 27. številki TV-15 se nam je vrnila neljubna napaka v seznamu izžrebancev za ročne ure »Aretia«. Objavili smo, da je izžrebanec tov. Jože Hladnik, Volanteva 4, Ljubljana; pravično pa se mora glasiti Poštojna. Uprava TV-15

Obiskovalcem proslave v Jelenovem žlebu

GENERALTURIST Ljubljana organizira obisk letošnje proslave v Jelenovem žlebu v nedeljo 21. t. m. z avtobusi iz Ljubljane. Odhod bo v nedeljo 21. julija ob 8. uri s Trga revolucije. Cena prevoza na proslavo in povratek v Ljubljano je za osebo 20 din. Vozovnice prodaja do sobote do 12. ure poslovalnica Generalturista Ljubljana, Gosposvetska cesta 7, telefon 21-206.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

AMERIŠKO - JAPONSKA VOJNA 1941-1945

VOJNA Z RADIJSKIMI VALOVI

Cez okrog dva meseca bo dokončno stekla proizvodnja v novi parni pekarni PEKARNE CENTER. Moderni proizvodni obrati v trikotniku med Tržaško cesto, Viško cesto in železniško progo Ljubljana-Trst bodo dnevno nudili 20 tisoč kilogramov kruha. PEKARNA CENTER je v novogradnji vložila 76 odstotkov sredstev, ostali denar pa so prispevali banka in poslovni partnerji. PEKARNA CENTER oskrbuje 43 odstotkov odjemalcev iz ljubljanskega bazena. Novi obrati na Tržaški cesti bodo poleg izboljšanja proizvodnih pogojev omogočili boljše kakovost kruha in pečiva.

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda — 22. juliju čestita kolektiv Pekarne Center vsem delovnim ljudem, poslovnim prijateljem in nekdanjim borcev NOV.

VOJAŠKA VEDA IN TEHNIKA

Novo ameriško amfibijsko vozilo

Ameriškim marincem so pred kratkim dobavili petnajst prototipov novega amfibijskega vozila. Poročajo, da so jih došle že vsestransko preiskovali od mrzle Aljasko do tope Paname.

Novo oklepno amfibijsko vozilo je namenjeno za hitro prevažanje bojnih enot. Na suhem doseže hitrost 75 kilometrov na uro, pri tem pa lahko brez zastavljanja prevozi skoraj 600 kilometrov dolgo pot. Če pa plove po vodi, bo njegova hitrost znašala kakih 18 kilometrov na uro. V vozilu je prostora za 25 vojakov in za tri člane posadke, skupno pa lahko nanj nalože skoraj pet ton raznega tovara.

Letalo iz plastične snovi

V Sovjetski zvezi so izdelali vzorec letala, ki ga je mogoče napihniti. Težko je le 250 kg, leti pa s hitrostjo 100 kilometrov na uro. Letalo je napravljeno iz elastične plastične snovi. Zato ga je mogoče zložiti in spraviti v popotno torbo. Pred uporabo ga je treba napihniti s stisnjenim zrakom, nato pa se s pomočjo majhnega motorja dvigne v zrak. Motor in dve majhni kolesi se uporabljajo za prvo drugo torbo.

Cepprav je letalo podobno igrački, so že pokazali, da zna tudi leteti. Med poletom je mogoče z majhnim kompresorjem dovajati v krila in trup dodatne količine zraka. S poskusi je dokazano, da za sestavitve letala in pripravo za polet potrebuje le pol ure.

Francoski

oklepni avtomobili EBR

Vozilo je, razen osmih koles, ki so velika in zelo funkcionalna, sinetritično. Voznik ima dva sedeza, car mu omogoča vožnjo naprej ali nazaj. Dvanaestilindrski motor, ki ima 200 konjskih moči, je v sredini vozila pri tleh. Je zelo nizek (21 cm) in zato vozilo kljub temu, da je motor pritrjen pod kabino, ni visoko.

Sprednji in zadnji kolesi imata zrakom napihne gume, notranja kolesa pa kovinske obode. Notranja kolesa za vožnjo po cestah niso potrebna in zato so takrat dvignjena od tal. Spuste pa jih takrat, ko avtomobil vozi zunaj poti. Na cesti doseže hitrost sto kilometrov na uro, brez dodatne polnitve benzijskih rezervoarjev pa lahko napravi 675 kilometrov dolgo pot. Jarki do dveh metrov širine niso zanj nobena ovira. Vse to dokazuje, da se ne more z njim meriti nobeno gosleno oklepno izvidniško vozilo.

Oklepni avtomobil EBR ima zelo učinkovito oborožitev. Sprva je bil oborožen s topom 75 mm, katerega granate so imele začetno hitrost 600 metrov na sekundo, najnovejša inačica tega vozila ima te top 90 mm z gladko cevjo, zanj pa uporabljajo kumulativne granate s stabilizatorjem. Taka granata lahko prebije do 300 mm debelo jekleno ploščo. To pomeni, da se oklepni avtomobil EBR lahko uspešno bori celo s težkimi tanki.

Posadka je sestavljena iz štirih članov, izmed katerih sta dva voznika, druga dva pa v kupoli. Voznik v spodnjem delu avtomobila imata vsak svojo strojnico, tretja strojnica pa je vgrajena v kupoli.

Vojna z radijskimi valovi je na Tihem oceanu potekala bistveno drugače kot v Zahodni Evropi. To je bila posledica poglavitne značilnosti tihomorske

šifre že tako izurila, da je še vnaprej zlahka odkrivala pravo vsebino prestreženih japonskih brzojav. Navzlic temu pa se je zgodilo nekaj hudih napak,

pravočasno zvedeli za napad, ki so ga bili Japonci pripravili na njihovo vojno ladjevje v Pearl Harbour na Havajskem otočju, toda podatkov niso do-

no sporočilo, češ da mu oskrbovanje z vodo ne deluje. Hkrati s tem pa so poostri nadzor nad japonskimi radijskimi postajami. In zares, Japoncem brzojave ameriškega poveljnika na Midwayu ni ušla. Ze tretjega dne je ameriška postaja za prestrežanje japonskih brzojav, ki je bila postavljena na Havajih, prestregla japonsko radijsko sporočilo, češ da imajo Američani na objektu »AE« težave pri oskrbovanju s svežo vodo. Sedaj je bilo vse jasno. Američani so se lahko pravočasno pripravili na obrambo in so 4. junija 1942 prizadejali japonski vojni mornarici hude izgube.

in ukaz ameriški podmornici, ki je zasledovala transportno skupino japonske ekspedicije. Čeprav Japoncem ameriških sporočil ni uspelo dešifrirati, jih je to le navedlo na misel, da je njihov transport odkrit. Razen tega pa so zaznali čedalje večjo prizadevnost ameriških radijskih zvez, saj se prestregli 180 sporočil, izmed katerih jih je bilo dvainšestdeset nujnih. Ker pa je bil njihov poveljnik Jamamoto na drugi ladij, ga o vsem tem niso obveščali. Bili so se namreč, da bi s tem prekršili ukaz o tako imenovanem »radijskem molku«.

AMERIŠKI TISK

POMAGA JAPONCEM

Ameriška radijska izvidniška služba je po tej operaciji doživela vrsto neuspehov, za kar je odgovorno predvsem njihovo časopisje. Ko je »Chicago Tribune« objavil sporočilo o tem, da se je treba za uspešno izpeljano midwaysko bitko zahvaliti predvsem radijski izvidniški službi, Japoncem ni bilo težko ugotoviti, da imajo Američani njihove šifre in so jih nemudoma spremenili.

Takih in podobnih primerov je bilo še več. Tako na primer se je nekoč pripetilo, da je skupina ameriških agentov vdrla v pisarno japonskega vojaškega atašeya v Lizboni. Ob tej priložnosti so odprli njegovo blagajno in pobrali šifre, ki pa jih je ameriška kriptografska služba že imela in jih s pridom izkoriščala. Po vplomu pa so jih Japonci seveda takoj opustili.

Navzlic temu je prispevek ameriške radijske izvidniške službe njihovemu poveljstvu tako pomemben, da nekateri zgodovinarji celo trdijo, češ da je Jamamota premagala prav ta služba.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM?

Kaj neki se pogovarjajo partizani na sliki? Po zasneženih in pustih pokrajinah — videti ni prav nobene hiše, pač le še obrise bukev v daljavi — o nastanku fotografije ne moremo ničesar sklepati. Verjetno so partizani na pripravljalniški poti pod snegom so gotovo našagana debila. Sicer pa je po tleh videti, prav tako pod snegom, kupe tver. Pišite nam o svojih ugotovitvah

skega bojišča — ogromnih razdalj. Razen tega pa so začeli Japonci precej pozno uporabljati radiolokatorje in vse do sredice 1942. leta Američani

kar je bila posledica neenotnega vodstva in drugih pomankljivosti pri organiziranju službe radijskega prestrežanja. Tako na primer so Američani

volj hitro posredovali najvišjemu vojaškemu in državnemu vodstvu. Tako je Japoncem uspelo uresničiti nenaden napad na Pearl Harbour in ameriškemu ladjevju povzročiti občutno škodo.

KAM BO SLEDIL NASLEDNJI JAPONSKI UDAR?

Ko so Američani po japonskem napadu na Pearl Harbour natančno preučili prestreženo gradivo, so ugotovili, da Japonci pripravljajo še eno veliko morskó operacijo. Iz vsebine dešifriranih brzojav je bilo videti, da Japonci nameravajo zavzeti objekt, ki so ga celo v šifriranih sporočilih imenovali le kot »AE«. Američani so morali torej nujno zvedeti, za kakšen objekt gre.

To so nameravali zvedeti s pomočjo radijske dezinformacije. Ker so sodili, da bi cilj drugega japonskega udara utegnili postati Midwaysko otočje, so poveljniku tamkajšnje garnizije ukazali, naj pošlje z odprtim besedilom v Pearl Harbour laž-

Šerčerjevci!

Letošnji dan vstaje bomo proslavljali na dveh krajih:

Prvič po vojni bomo imeli priložnost obiskati Brkine, kjer je naša brigada bojevala težke borbe po razpadu italijanske vojske z Nemci. Neopazne so Tatre in Artviže. V Artvižah bo 21. julija odkritje spominskega obeležja tudi za krvave boje 6. oktobra 1943, ko je III. bataljon naše brigade vršel iz stroja več kot 400 nemških vojakov. Ker so borci Šerčerjeve brigade ostali brkinskemu prebivalstvu v najlepšem spominu, bi bilo prav, da jih obiščemo v čim večjem številu. Tako se bomo najlepše oddelili spominu naših padlih bojnih tovaršev na tem področju. Brkinscem pa bomo vrnilli z naše pozornosti in obiskom zahvalo za njihovo takratno in sedanje brezglavno gostoljubje. Na obisk proslave na Artvižah zlasti vabimo šerčerjeve južne Notranjske in Slovenske Primorja. Dostop je po lepi cesti iz Materije pri Kozini.

Ostali Šerčerjevci pa se bomo zbrali tega dne na Jelenovem žlebu, kjer bomo skupaj z brigadami, ki so sodelovale v znani borbi marca 1943, proslavljali to veliko partizansko zmago in se skupaj s prebivalstvom razvedrili in povesečili ob našem ljudskem prazniku.

Šerčerjevci, na evidenje v nedeljo 21. julija na Artvižah in v Jelenovem žlebu! Vabi vas

BRIGADNI ODEOR

niso ničesar vedeli o japonski radiolokacijski tehniki. Zato je bilo v prvih letih tihomorske vojne radijsko izvidništvo edini način izvajanja vojne na radijskih valovih.

Se preden se je začela vojna, so bili Američani izvrstno obveščeni o japonskih načrtih in namerah, saj se jim je bilo uspelo polastiti nasprotnikov diplomatske šifre. Večino brzojav, ki so prihajale iz Tokia, so dešifrirali in prevedli še istega dne, dostavljali pa so jih predsedniku, državnemu sekretarju, vojnemu in mornariškemu ministru ter ustreznim vojaškim in mornariškim voditeljem v Washingtonu.

Temu viru se mora ameriška vlada zahvaliti, da je bila na tekočem glede pomembnejših sklepov ošnih držav, zlasti pa Japonske. Da pa bi tako dobljeni podatki ostali največja skrivnost, so navedli, da jim jih je bil preskrbel »magic« (čudež). Do izbruhov vojne so tako prestregli kakih 700 poročil, izmed katerih se jih je približno dvesto nanašalo na premike japonskih ladij, druge pa so obravnavale razne diplomatske zadeve.

USODNA ZAKASNITEV

Ob začetku japonsko-ameriške vojne je japonska vojna mornarica dobila vrsto šifer in kodov, ki naj bi jih uporabljala v ustreznih časovnih presledkih. Ameriška kriptografska služba pa se je pri dešifriranju japonske diplomatske

Nove podrobnosti o izraelsko - arabski vojni

Ob obletnici vojne med Egiptom in Izraelom je časopis »Al Gumhuriya« objavil članek, v katerem piše, da je egiptovska vrhovna komanda pravočasno dobila vse podatke o izraelskem načrtu »Cion«. Z operacijami po tem načrtu so Izraelci uničili glavnino udarne sile egiptovske vojske. Priobčujemo nekatere podrobnosti iz tega članka.

Strokovnjaki oddelka za planiranje egiptovske armade so že 15. aprila, skoraj dva meseca pred junijsko vojno, poslali vrhovni komandi oboroženih sil Združene arabske republike podatke o načrtu »Cion«. Prav tako so tudi pisali, kaj bi bilo potrebno ukreniti, da bi načrt o napadu onemogočili. Načrt je vseboval v glavnem podrobnosti o silovitem in naglem napadu na letalstvo, letališča in centre za zvezo v 24 urah. Zatem bi se začel napad pehote in tankov. Toda vrhovna komanda ni sporočila svojega oddelka za planiranje — niti prebrala.

Izrael je za napad proti Egiptu uporabil 7 oklopnih divizij in 24 mehaniziranih brigad. V bitkah na Sinaju se je bojevalo skupno 707 izraelskih tankov. Razen tega so zahodne imperialistične države »posodile« Izraelu 600 pilotov in tehnikov ter mu posredovale točne podatke in fotografije o bazah egiptovskih čet in letališčih. Fotografije so posneli iz satelitov in ameriških vojnških letal. Vseeno je bila egiptovska vlada prepričana, da pomenijo poleti vojaških letal zahodnih

sil nad njenim ozemljem nevarnost in jih je nekaj tednov pred vojno prepovedala.

Uspešna akcija na temeljih načrta »Cion« je Izraelcem v začetku vojne omogočila skoraj popolno uničenje egiptovskega letalstva. Takoj nato so (5. junija zjutraj) napadli boke egiptovske divizije, ki je imela nalogo braniti Rafah, ključne položaje na Sinaju. Divizija ni imela nobene letalske zaščite.

Glavna bitka se je začela istega dne okoli polne, ko so Izraelci prodrli Egiptanom za hrbet, medtem ko so druge njihove udarne enote napadale s čela.

Tri reči so bile v glavnem vzrok tako naglega in popolnega poraza egiptovskih čet na tem območju. Prvič: egiptovske sile so dobile ukaz za umik 30 ur po začetku bitke, ko so branile svoje položaje in se uspešno upirale sovražnikovi premoči. Dru-

gič: vrhovna komanda egiptovskih čet ni sklenila, naj se njene čete umaknejo na drugo obrambno črto, ki je bila bolj zgrajena kot prva, ampak je pustila svoje čete, naj se bojujejo na zelo neugodnem zemljišču. Tretjič: povelja, ki so jih sprejemale enote na fronti, so bila zelo nepopolna in zmešana, razen tega pa so si pogosto nasprotovale in se menjale. Tako je tudi to pospešilo poraz egiptovskih čet.

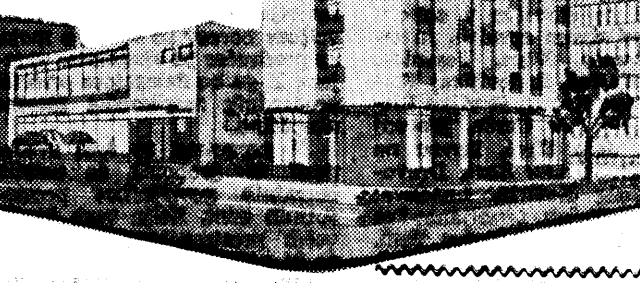
Gostilnsko podjetje

»CENTRAL«

Hotel B kategorije

»DIANA«

Murska Sobota

Kavarna, restavracija, slaščičarna, bife, 40 sob, od teh 24 s eno posteljo, s kopalnimi in telefoni.

Prvovrstna ciganska godba »BARANJA« igra vsak večer razen ponedeljka. Specialna prekmurska in delnaka kuhinja. V neosrednji bližini Radenci in Moravske Toplice. Menjalnica, turistično biro v hiši. Obiščite nas.

Agroservis

MURSKA SOBOTA

CE JE NA VASEM VOZILU NASTALA ŠKODA, pokličite

AGROSERVIS — Murska Sobota

(telefon št. 21-321)

● vozilo vam bodo prepeljali v delavnico in ga solidno popravili.

Stalna zaloga rezervnih delov, generalno popravljenih motorjev in menjalnikov — zamenjava v enem dnevu!

Štoritve strokovne — cene konkurenčne!

LASTNIKOM KOMBIVOV IMV!

V ENEM SAMEM DNEVU VAM

AGROSERVIS — Murska Sobota

zamenja generalno popravljen motor in menjalnik — po konkurenčni ceni.

Tako si prihranite dragocen čas in si koristno povečate vaš dohodek!

STALNO NA ZALOGI

● gume iz uvoza — po zelo dostopnih cenah!

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

LETOS POTEKA STO LET, ODKAR JE JUGOSLOVAN IVAN BLAŽ LUPIS NA REKI SKONSTRUIRAL PRVI TORPEDO — AKTIVNO PODVODNO OROŽJE, KI GA NA NASPROTNIKA LAHKO IZSTRELE IZ LADJE, PODMORNICE ALI Z LETALA

LOVEC NA PODMORNICE IN LADJE

Podvodna orožja (mine, udarne granate, globinske bombe itd.), zlasti pa torpedi so zelo pomemben sestavni del oborožitve sodobnih vojnih ladij. Pri nekaterih vrstah in tipih ladij, podmornic in mornariških letal pa je torpedo celo poglavitno orožje.

Torpedo se je lahko obdržal v mornariški oborožitvi zato, ker so mu izpopolnili sistem navajanja in samonavajanja in ker mu nenehno izboljšujejo tudi bojne značilnosti. To orožje sodobnih vojnih mornaric lahko obkrožuje podmornico na vodni gladini in pod njo, ladjo pa v njen najobčutljivejši del — pod vodno gladino. Pri tem je torpedo sorazmerno težko odkriti, še teže pa ga je onemogočiti. Izstrele ga lahko tako daleč od cilja, da mu protitorpedna obramba še ne more do živga. Za učinkovito mornariško orožje pa ga imajo tudi zato, ker je verjetnost, da bo cilj zadet, zelo velika, pa tudi zaradi sistema samonavajanja in nekontaktnih vžigalnikov.

Torpedo ima svoj pogon. Plove z ustrezno hitrostjo, v ustrezni globini in smeri, ki jo lahko popravljajo s pomočjo posebnih naprav, vgrajenih v torpedo.

Vodljivim torpedom lahko spreminjajo smer od takrat, ko jih izstrele, in vse dotlej, dokler ne pripeljejo do cilja. V večini primerov jih usmerjajo prek žice, prek katere je v nenehni zvezi z lansirno napravo na ladji. Žica se sproti odvijka, ko torpedo brzi proti cilju.

Torpedi s sistemom za samonavajanje lahko sami odkrijejo cilj in dosepejo do njega. Se nadalje jih izpopolnjujejo. Lahko pa jih primerjamo z vodljivimi raketami. Protipodmorniške ladje s takimi torpedi napadajo podmornice celo tedaj, ko ni natančno znano, kjer so podmornice in v katero smer plovejo. Zato podmornica-lovec lahko uspešno napade drugo podmornico pod vodo, ta pa se s takimi torpedi tudi lahko uspešno brani. Potemtakem imajo torpedi s sistemom za samonavajanje čedalje pomembnejšo vlogo v boju s podmornicami pod vodno gladino in s površinskimi ladjami.

Te in druge bojne značilnosti in možnosti sodobnih torpedov ter nenehno izpopolnjevanje

in povečevanje dosega hidroakustičnih lokatorjev (PEL) so pripeljali do daljnosežnega protipodmorniškega orožja, do tako imenovanih raketno-busterovanih torpedov. Ti so del sistema, v katerega spadajo še hidroakustični lokator, naprave za usmerjanje z elektronskim računalnikom in lanser.

Potem ko ga izstrele, torpedo te vrste leti po zraku kot raketa. Njegov doseg določijo s pomočjo bloka za aktiviranje in razdvajanje torpeda od naprave, ki so raketni »možgani«. V skladu s programom, ki ga ladjske naprave za usmerjanje določijo pred izstrelitvijo, blok za razdvajanje najprej pošlje signal za odstranitev raketnega motorja, nekoliko kasneje pa še signal za spustitev torpeda, ki s pomočjo padala pade v vodo. Akumulator, katerega elektrolit je morska voda, je namenjen za dobavo električnega toka akustičnemu sistemu za samonavajanje torpeda. Te torpede je mogoče izstreliti s podmornico tudi tedaj, ko so pod vodo. V takem primeru bo torpedo najprej brzel skozi vodo, nato letel po zraku, nazadnje pa se bo v bližini sovražnikove podmornice spet zanašel v vodo.

Raketno orožje se je v zadnjih petnajstih letih močno razvilo in si je med drugim mornariškim orožjem priborilo pomembno mesto. V konstrukcijskem oziru pa ni skoraj nobenih sprememb (njegova oblika je še

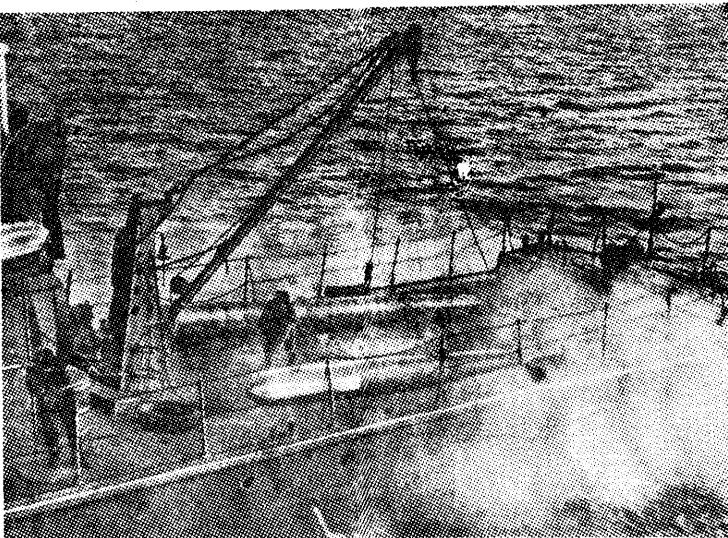
vedno taka kot pred četrtilletjem). To pomeni, da imajo mornariški konstruktorji še težko nalogo — napraviti hitre, skoraj neslišne in daljnosežne torpede, ki jih bo mogoče učinkovito uporabljati v boju s sodobnimi jedrskimi podmornicami in kateri se pod vodo gibljejo zelo hitro ter se potapljaajo precej globoko.

Strokovnjaki bodo morali precej časa posvetiti tudi vprašanju, ki zadevajo prodiranje infrardečih in laserskih žarkov skozi vodo (to je zelo pomembno za nadaljnje izpopolnjevanje torpedov), medtem ko naj bi

uporaba srebrno-cinkovih akumulatorjev, gorivnih celic in raketnih goriv pripeljala do tega, da bi se hitrost torpedov dvignila na več kot 500 kilometrov na uro.

Odtod izhaja tudi veliko zanimanje vojaških pomorskih strokovnjakov za raziskave na področju hidroakustike, hidrodinamike in energetike, zakaj rezultati, ki jih bodo dosegli v teh tehniških disciplinah, bodo znatno vplivali tudi na način vojskovanja na morju.

Kapetan korvete
BRANKO PEROVIČ

Admiralova smrt zaradi odkritih šifer

Spomladi 1943. leta je japonski admiral Isiroku Jamamoto priletel v Rabaul, da bi osebno vodil potek operacije na Salomonskem otočju. Razmere niso bile za Japonce prav nič ugodne, saj so jih bili Američani potisnili z Gvadalkanal, zavezniško letalstvo pa je povrh vsega še nenehno ogrožalo oskrbovanje japonskih enot po morju. Jamamoto se je bilo posrečilo zbrati največjo letalsko vojsko v tej vojni in doseči nekaj taktičnih uspehov. Da bi lahko uspešno nadaljeval ofenzivo, je ta pomorščak, ki spada med največje japonske stratege, sklenil, da bo krenil na pregled severne skupine Salomonskih otokov, kjer so Japonci imeli svoja oporišča, in s svojo prisotnostjo ugodno vplival na bojno razpoloženje vojaštva. Poveljstva teh oporišč pa je bilo treba že vnaprej obvestiti o njegovem prihodu, da bi izvedla vse ustrezne priprave za sprejem tako visoke osebnosti.

Poveljnik 8. ladjevja je poslal 13. aprila 1943 ob 17.55 brzovajko vsem oporiščem in pri tem sporočil čas prihoda in smer admirlove poti. To sporočilo je bilo seveda kodirano. Prav ta kod pa je bil, po splošnem mnenju, eden izmed najbolj razširjenih in najzanesljivejših japonskih kodov.

Navzlic temu pa le ni bil tako zanesljiv, da ga ne bi mogli zavezniški dešifrirati. Ljudje, ki so se ukvarjali z japonskimi kodi in šiframi, so si bili pridobili že dokajšnje izkušnje in posledica tega je bila, da so lahko razbrali že precejšnje dele tega koda, čeprav je minilo le dva tedna od takrat, ko so Japonci spremenili ključke za dešifriranje. Brž ko so zavezniški radiotelegrafisti prestregli sporočilo in ga poslali centru za kriptanalizo, so takoj ugotovili, da gre za pomembnejše obvestilo. Zato so se nemudoma lotili dešifriranja s pomočjo IBM strojev. Ko so ga prevedli, so dobili naslednje besedilo:

»Vrhovni poveljnik združenega ladjevja bo opravil pre-

gled Balaleja, Shortlanda in Buina takole:

1. Ob 06.00 odhod iz Rabaula z jurišnim bombnikom (v spremstvu šestih lovcev) in prihod v Balale ob 08.00. Takoj zatem bo z rušilec odpotoval na Shortland (1. baza naj pripravi ladjo), kamor bo prispel ob 10.30 (v Shortlandu pripravite za njegov prevoz jurišni čoln). Ob 11.00 bo z jurišnim bombnikom odpotoval iz Balaleja, na Buin pa bo prispel ob 11.10. Kosilo bo v štabu 1. baze (prisotni naj bodo višji štabni oficirji 26. zračne flotile). Ob 14.00 bo admiral z istim letalom odletel z Buina v Rabaul, kamor bo prispel ob 15.40.

2. Postopek med inšpekcijo: po seznanitvi s sedanjimi razmerami bo obiskal enote (bolnišnice v bolnišnici 1. baze). Vsakdanjih opravil zaradi tega ni treba spreminjati.

3. Uniforme naj bodo take, kot so predvidene za ta dan, le poveljniki naj bodo v polni opremljeni z odlikovanji.

4. V primeru slabega vremena bo obisk preložen na naslednji dan.

Jamamoto je bil znan po natančnosti. Dnevnege reda se je držal do sekunde natančno. Američani pa so imeli sedaj v rokah natančen načrt njegovega obiska, ko naj bi se približal vojnemu območju kot še nikoli dotlej. Prestreženo sporočilo je za najvišjega sovražnikovega poveljnika pomenilo nič manj kot smrtno obsodbo.

Odgovoriti je bilo treba na naslednje vprašanje: Ali ga usmrtili? Odgovor ni bil lahak in admiral Nimitz ni vedel nanj odgovoriti, ki je pretresal dobre in slabe strani.

Če bodo Jamamota sestrelili, se utegne zgoditi, da bo njegovo mesto prevzel še sposobnejši poveljnik. Toda iz vseh podatkov in izkušenj je bilo videti, da je japonski admiral velik strateg, zelo napadalen in drzen, sposoben in spreten ter med vojniki priljubljen. Njegova smrt bi bila enaka zmagi Američanov v kaki večji bitki. Zavezniški so imeli še en po-

mislek: mar ne bodo Japonci po tem sklepali, da zavezniški prebirajo njihova sporočila in bodo spremenili sistem kodiranja? To bi bila velika izguba, ki bi jo bilo težko nadoknaditi.

Napoved so sklenili, da si bodo izmislili kako zgodb, češ da so to zvedeli od prebivalstva v bližini japonskih oporišč in tako preslepili nasprotnika.

Obsodba je bila tako podpisana in potlej je bila njena izvedba odvisna le še od Jamamotove natančnosti. Balale, kjer naj bi naskočili japonskega admirala, je bil že skoraj na sami meji, ki so jo ameriška dvomotorna letala P-38 še lahko dosegla, in zato za morebitno čakanje ne bi bilo več dovolj goriva. Potem ko so vse natančno preračunali, se je 18. aprila zjutraj dvignilo z letališča Henderson osemnajst letal tipa P-38 in krenilo na več kot 700 milj dolgo pot. Eskadrilja se je cilju bližala nizko nad morskno gladino, da bi se tako izognila japonskim radarjem. Ko je natančno po načrtu prispela na cilj, so ameriški letalci kakih pet milj pred seboj zagledali temne pike. Odvrli so rezervuarje in se nemudoma lotili Japoncev. Dva japonska pilota sta jih zagledala in se jim hotela upreti, toda hip kasneje sta se njuni letali že spremenili v bakle. Nato so Američani napadli bombnik, ki je letel na čelu japonske skupine. Eden izmed Američanov se je spravi nadenj in izstrelil proti njemu dolg rafal. Desni motor se je vnel, ogenj pa se je kmalu zatem razširil na vse desno krilo... Ko je krilo odletelo, je letalo strmoglavilo v džunglo.

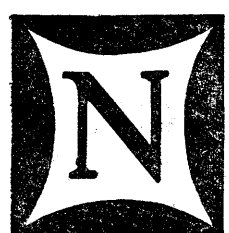
Enaindvajsetega maja je japonski radijski napovedovalec z zafostnim glasom objavil vest, da se je Jamamoto, »ko je v mesecu aprilu usmerjal strateške operacije na fronti, spopadel s sovražnikom in v letalskem boju pogumno padel.«

To je nedvomno bila velika zmaga zavezniške kriptanalitične službe.

PRIHODNJIČ:
SESTRELIL SEM
ADMIRALA JAMAMOTO

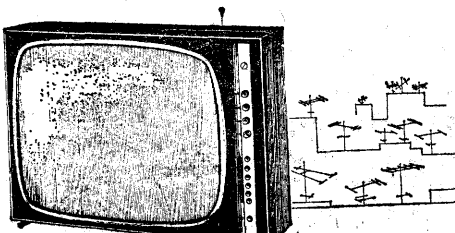
AVTOELEKTRO TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Vaše počutje doma in na izletu bo še prijetnejše, če ga bo ustvarila glasba. Obiščite zato naš oddelek akustičnih aparatov in IV. nadstropju Trgovske hiše »NAMA«

Ljubljana

Oglejte si:
— prenosne televizorje, gramofone in magnetofone — avtomobilske radijske aparate — TV sprejemnike vseh vrst in ekranov — radijske aparate — gramofone — magnetofone. Novosti iz Japonske, Nemčije, Madžarske in Češke.

Dr. Tone Ferenc:

Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942

Prvo večjo akcijo v Poljanski dolini je Gorenjski bataljon napravil na Črnem vrhu, 16. decembra zvečer ob 21. uri. Napadel je nemško granicarstvo postajo v Koširjevi gostilni.⁸² Dva granicarja sta bila ranjena, enega pa so ujeli in je ostal v bataljonu za kuharja. Iz postojanke so odnesli opremo, napravili rekvizicijo v Koširjevi trgovini in odvedli župana Koširja.⁸³ 18. decembra zvečer pa je bataljon napravil tri akcije. Njegov vod je pod vodstvom Franca Bička vdrl v poslopje orožniške postaje Poljane. Orožnikov ni bilo v postojanki, ker so jih bili poklicali na sestanek v Kranj. Partizani so demolirali orožniško postajo in poleg druge opreme odnesli tudi 8 ali 10 popolnih orožniških uniform.⁸⁴ Del bataljona je iz bližnjega skladišča kmetijske zadruge odpeljal kakih 2000 kg žita in 600 kg sladkorja, pripravljenega za čebele. Tretji del bataljona je zažgal in porušil cestna mostova v Trebiji in Hotavljah.⁸⁵

Prva okupatorjeva reakcija za te akcije je prišla še isti večer. Kranjski orožniški glavar kapetan Berger je ukazal po telefonu, naj začasno ukinejo nekatere izpostavljene orožniške postaje in z njihovim moštvom okrepijo druge. Kranjski orožniški vodja poročnik Isepp je to storil drugi dan in poročal: »Delovanje tolpa se je v poslednjih dneh zelo povečalo. Majhne orožniške postaje niso več zmogljive, da bi se uspešno branile. Zato sem začasno opustil orožniške postaje Križe, Jezersko, Cerklje, Smednik, Smarno pod Smarno goro, Zabnica, Zali log, Gorenja vas in Sovodenj. Z njihovim moštvom sem okreplil sosednje postaje. Potemtakem so sedaj zasedene naslednje orožniške postaje: Kranj — 12 orožnikov, Golnik 12, Predvor 6, Medvode 8, Sentvid nad Ljubljano 11, Skofja Loka 14, Železniki 12, Poljane 10 in Ziri 4 orožnikov.«⁸⁶ Naj pripomnim, da so orožniško postajo Sovodenj ukiniteli že 13. decembra.⁸⁷ V kranjskem okrožju so torej zaradi vstaje decembra 1941 ukiniteli kar devet ali polovico orožniških postaj, tj. enako število, kakor v radovljiskem okrožju, o čemer bo govora pozneje, vendar se tega doslej ni dotaknil nobeden pisec. Komendant orožništva polkovnik Handl pa je 18. decembra ukinitel dopuste za vse policijske in orožniške ustanove in enote.⁸⁸

Za dvema manjšima akcijama, ko sta borca Gorenjskega bataljona 21. decembra zvečer vdrla v škofjeljske zapore in iz njih rešila pred tremi dnevi aretirana in zaprta brata Kavčiča iz Skofje Loke,⁸⁹ in ko so borci obkolili farmo srebrnih lisic na Osojah in odpeljali opremo, surove kože in živino,⁹⁰ je 24. decembra sledil kratek spopad z enoto 44. rezervnega policijskega bataljona pri Gorenji vasi, v kateri je bil hudo ranjen nemški policist.⁹¹ Nato pa je prišlo do prve večje borbe Gorenjskega bataljona v Poljanski dolini.

Dne 24. decembra je Gorenjski bataljon zvedel, da nameravajo nacisti naslednji dan izgnati večje število ljudi iz Hotavlj pri Poljanah, kolikor jih je še ostalo doma. Verjetno je, da so nameravali izvesti to represalijo zaradi tega, ker je iz te vasi že odšlo v partizane 33 oseb. Bataljon jim je nameraval onemogočiti izvedbo tega zločina in je zasedel položaje nad cesto od Loga do Poljan. Boj se je začel že zgodaj zjutraj 25. decembra, ko so deli 44. rezervnega policijskega bataljona nameravali prodrati proti Poljanam. Tega dne je okupator začel tudi večjo akcijo proti Gorenjskemu bataljonu: Ze pred božičem je general-lajtnant Schreyer napovedal, »da je v kratkem računati z zelo resnimi spopadi in da bo treba še dolgo čakati na pomiritev.« Povedal je tudi, da so se morale pred kratkim nemške sile umakniti z območja zahodno in jugozahodno od Skofje Loke, da pa so že prispele okrepiteve, tako da so od 23. decembra zjutraj v teku akcije v povečanem obsegu.⁹²

Partizani Gorenjskega bataljona so sovražnikove kamione, ki so prodirali proti Poljanam, prikovali na cesto ter jih prisilili, da so se morali ves dan braniti in ostati na mestu. Popoldne pa je sovražnik uspešno z oklepnimi avtomobili vdrti v Poljane, da bi zaščitili kamione s policijo in preseljevalno komisijo. Kaže, da so bili ta dan tudi boji na Črnem vrhu. O njih poročata Slovenski poročevalec in nemška krajevna kronika za Črni vrh, medtem ko pisec spominskih člankov bojev na Črnem vrhu ta dan ne omenja. Glede nemških izgub tega dne so podatki različni. Slovenski poročevalec je poročal o 62 mrtvih in ranjenih,⁹³ poveljstvo grupe kraljevih karabinerjev Ljubljana je 25. decembra poročalo, »da je nemška četa, ki je prišla kot ojačenje iz Skofje Loke, padla v zasedo, ki so jo postavili uporniki, ter je utrpela znatne izgube (35 mrtvih in 43 ranjenih),«⁹⁴ medtem ko nemška krajevna kronika za Črni vrh poroča: »Za božič so bili hudi boji na Črnem vrhu in okolici, trije granicarji so bili ranjeni, en policist je padel, nekaj pa jih je bilo ranjenih.«⁹⁵ O partizanskih izgubah tega dne poroča le Slovenski poročevalec: Gorenjski bataljon naj bi imel le enega mrtvega in 4 ranjene.⁹⁶

Tako imamo lahko 25. december za poslednji dan ofenzivnosti Gorenjskega bataljona in obenem za prvi dan ofenzivne dejavnosti nemškega okupatorja na Gorenjskem.

Ob vseh teh uspešnih napadih in akcijah je Gorenjski bataljon pridno novičil številne prostovoljce v Poljanski dolini. Lahko rečemo, da je bilo najuspešnejše novčenje prav v tistih dneh, »ko je bil«⁹⁷ bataljon najbolj aktiven. Njegove patrulje, ki so jih vodili največkrat tisti domačini iz Poljanske doline, ki so se še pred prihodom bataljona zbrali v Vinharjih, so pridno obiskovale vasi in hiše v dolini in hribih. Medtem ko je npr. do 17. decembra zvečer prišlo v bataljon 43 novincev, jih je v dneh bataljonove največje aktivnosti, tj. od 18. do 24. decembra prišlo 243. Največ jih je prišlo 22. decembra, in sicer 128. Verjetno je, da je tudi opustitev nekaterih orožniških postaj v tem času ugodno vplivala na odločanje ljudi za odhod v partizane. Po 23. decembru je prišlo do velikega upada števila novincev, saj jih je 24. decembra prišlo le 6 in čez dva dni še trije.⁹⁸ Skupno je od 6. do 26. decembra 1941 iz 41 vasi in zaselkov v Poljanski dolini odšlo v partizane 245 ljudi, iz Skofje Loke 9, iz drugih vasi v okolici 44 ljudi, 4 novi borci pa so prišli iz drugih krajev Gorenjske. Skoraj vsi borci so se vključili v Gorenjski bataljon. Ta je postal največja partizanska enota na Slovenskem v letu 1941.⁹⁹

⁸² Handlovo poročilo 7. 1. 1942 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 130).

⁸³ Orts-Chronik der Ortsgruppe NSDAP Schwarzenberg, Muzej ljudske revolucije Slovenije. Isti vir pravi, da so partizani odvedli tudi Georga Bucha in da so ga ljudje drugi dan našli ubitega.

⁸⁴ Povelje orož. glavarstva Kranj 22. 12. 1941 (Zbornik NOV, VI/1, dok. 211); Bertonec: Ljudska vstaja, 397; Jan: Dražgoše, 35.

⁸⁵ Handlovo poročilo 7. 1. 1942 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 130); Jan: Dražgoše, 35.

⁸⁶ Poročilo orožniškega okrožja Kranj Handlu 19. 12. 1941, arhiv Gorenjskega muzeja Kranj.

⁸⁷ Povelje orož. glavarstva Kranj 13. 12. 1941, arhiv Gorenjskega muzeja Kranj.

⁸⁸ Handlovo povelje 18. 12. 1941, arhiv Gorenjskega muzeja Kranj.

⁸⁹ Telefonsko sporočilo orož. postaje Skofja Loka orož. okrožju Kranj 21. 12. 1941, arhiv Gorenjskega muzeja Kranj; Handlovo poročilo 7. 1. 1941 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 130); Vdor partizanov v škofjeljske zapore decembra 1941; v: Loški razgledi, VIII — 1961, str. 32—48; povelje orož. glavarstva Kranj 22. 12. 1941 (Zbornik NOV, VI/1, dok. 211).

⁹⁰ Handlovo poročilo 7. 1. 1942 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 130).

⁹¹ Poročilo o dogodkih v Poljanski dolini 23. in 24. 12. 1941, fond blejske podružnice drž. prop. urada NSDAP za Koroško, arhiv IZDG, f. 1003.

⁹² Poročilo drž. prop. urada NSDAP za Koroško 25. 12. 1941, arhiv IZDG, f. 1003.

⁹³ Slovenski poročevalec 6. 1. 1942 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 2).

⁹⁴ Zbornik NOV, VI/2, dok. 215.

⁹⁵ Orts-Chronik der Ortsgruppe NSDAP Schwarzenberg, Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani.

⁹⁶ Slovenski poročevalec 6. 1. 1942 (Zbornik NOV, VI/2, dok. 215).

⁹⁷ Zakelj: Ob dvajsetletnici decembrske vstaje, 25.

⁹⁸ Križnar: Socialna in politična pripadnost borcev, 324.

(NADALJEVANJE)

Sporazum razumnosti

Odkar sta nad Hirošimo in Nagasakijem eksplodirali atomski bombi, je atomska goba simbol večnega strahu človeštva pred pokončenjem. Od prvih let po koncu druge svetovne vojne pa do danes so se zaloge nuklearnega orožja tako pomnožile, da je že dolgo vsem jasno, kako bi nova svetovna vojna z uporabo najhujšega uničevalnega orožja bila tudi zadnja. Zato je razumljivo, da so se ob enem z oboroževanjem in grozečo atomsko nevarnostjo začela prizadevanja za to, kako odstraniti nevarnost, kako priti do razorožitve.

Toda svet se je znašel v drugi nevarnosti. Zaradi atomskih poskusov se je povečala radioaktivnost ozračja in človeštvo je ugotovilo, da je to drugo zlo, ki bi v končni fazi ne bilo skoraj nič manjše od samega nuklearnega spopada. Vzhod in Zahod sta ves čas vzdrževala tako imenovano ravnotežje strahu, ki je bilo v tem, da sta večala svoje napadalne in obrambne sposobnosti. Tekmovanje v oboroževanju je čedalje hujše in dražje, obenem pa celo za svetovni supersili ZDA in ZSSR konec koncev neučinkovito, nezanesljivo. Zadnje obdobje je čedalje bolj pomembno, kakaj z raketami je mogoče letala sestreliti, z raketami je mogoče preprečiti in uničiti druge rakete, z raketami je mogoče na velikanske razdalje zelo natančno zadeti cilj. Obrambni sistem antiraketnih raket pa ne more zavarovati vse dežele — na primer vseh ZDA ali vse ZSSR — marveč le največja mesta ali najpomembnejša industrijska in strateška središča. Večina prebivalstva bi bila še naprej ravno tako prepuščena zli usodi.

Prvi korak v zmanjševanju atomske nevarnosti je bil narejen leta 1962, ko so podpisali sporazum o preprečitvi nuklearnih poskusov — razen podzemeljskih. Sporazum so podpisale tri vodilne atomske velesile: ZDA, ZSSR in Velika Britanija, potem pa so se mu pridružili skoraj vse dežele sveta. Toda že takrat se dejanju nista pridružili Francija in LR Kitajska, kar seveda vzbuja zaskrbljenost.

Ob prvem sporazumu leta 1962 je bil v Sovjetski zvezi premier Nikita Hruščov, v Ameriki pa je bil predsednik John Kennedy. Novi vodilni politiki v super velesilah so si potem prizadevali, da bi prišli še naprej, da bi dosegli sporazum zoper širjenje atomskega orožja na dežele, ki tega še nimajo, pa bi ga rade imele. Ameriški predsednik Lyndon Johnson pravi, da je začel delati v tej smeri kmalu po tistem, ko je po atentatu na Kennedyja prišel v Belo hišo. Če je bilo tako, potem je šlo za tajno diplomatsko akcijo. Javnosti je znano samo to, da je Johnson šel čez tri leta — januarja lani — predlagal Kosićinu, naj bi se ZDA in ZSSR odrekli postavitvi antiraketnega obrambnega sistema. O tem smo tedaj pisali, pri čemer smo tudi nekaj površno — in seveda nestrokovno — prikazali bistvo takšnega obrambnega sistema. Tedaj so vojaški strokovnjaki in tudi ameriški gospodarstveniki, ki jim je veliko do čedalje večje vojne industrije, dvignili preplah, češ da sta Moskva in Leningrad že zavarovana z antiraketnimi raketami. Zahtevali so, naj za podobne obrambne ukrepe poskrbijo tudi ZDA. Tedajni obrambni minister Robert McNamara se je temu upiral, češ da je zadeva predraga in obenem premalo učinkovita. Menil je, da bi bilo dosti bolje, ko bi se ZDA in ZSSR sporazumeli in se odrekli antiraketnemu obrambnemu sistemu. Johnson se je zavezal za predlog in tako tudi sporočil Kosićinu.

S sovjetske strani dolgo ni bilo odgovora. No, odgovor je prišel, vendar z mnenjem, naj bi omejitev veljala samo za ofenzivno, ne pa za defenzivno raketno orožje. Tako je bilo marca lani. Čez nekaj dni sta se o tem pogovarjala sovjetski zunanji minister Gromiko in ameriški ambasador v Moskvi Thompson. Napredka ni bilo nobenega in menili so, da zato, ker so Američani že ob prvih predlogih naredili preveč reklame. Potem je izbruhnila vojna na Bližnjem vzhodu. Kosićin je prišel v New York, kjer je govoril v OZN, ob tej priložnosti pa je prišlo do nenadnega in znamenitega sestanka Kosićin-Johnson v Glasborou. Zanimivo je, da sta se voditelja tedaj kljub neprijetni položaju precej pogovarjala tako o sovjetsko-ameriških odnosih kot o raketah in antiraketah.

Septembra lani je McNamara sporočil, da bo Amerika začela graditi antiraketni sistem. Jasno je bilo, da sta Johnson in njegov obrambni minister morala popustiti pred notranjim pritiskom, toda obenem je bilo poudarjeno, da gre za »mini« sistem, s katerim naj bi se ZDA zavarovale pred LR Kitajsko, katere napredovanje v nuklearnem oboroževanju preseneča zahodne strokovnjake in spravlja politike v strah. Toda ZDA takšnega »mini« sistema še zdaj niso začele graditi.

Potem so dobro obveščeni novinarji večkrat pisali o tem, kako se boljše sovjetsko-ameriški odnosi in kako živahna je dopisniška dejavnost Johnsona in Kosićina. Ko so v OZN končali postopek o sporazumu zoper širjenje nuklearnega orožja — drugemu koraku v odstranjevanju atomske nevarnosti — je Johnson 16. junija letos dejal, da ZDA žele sprožiti razpravo o omejitvi sistema defenzivnega nuklearnega in strateškega ofenzivnega orožja. Enajst dni kasneje je sovjetski zunanji minister Gromiko govoril v vrhovnem sovetu in dejal: »Sovjetska zveza želi, da bi bil sporazum proti širjenju nuklearnega orožja stvarnejši in učinkovitejši. Doslej ni bilo vzajemnega omejevanja in pozneje reduciranja strateškega orožja, tako ofenzivnega kot defenzivnega, upoštevajoč tudi antirakete. Sovjetska zveza je pripravljena na izmenjavo mnenj o tej zadevi.«

Washington je reagiral navdušeno. Takšne okoliščine so pojasnile za izredno slovesno ozračje ob podpisu sporazuma zoper širjenje nuklearnega orožja na dežele, ki ga še nimajo — tako v Moskvi kot v Washingtonu in Londonu. Vsi so potem gledali naprej: na tretji korak.

17. julija začne namreč v Zenevi spet delati komisija OZN, ki je znana kot konferenca za razorožitev. To bi bila priložnost za nadaljnje korake, vsebovane v Kosićinovem memorandumu. Sovjetski premier je memorandum namenil vsem deželam, v njem pa je dejal, da bo ženevska konferenca dala prednost načrtu za sporazum o preprečitvi uporabe nuklearnega orožja. Tako pravi v prvi točki, memorandum pa jih ima devet. V drugih Kosićin predvideva omejitve in postopno reduciranje nesilcev nuklearnega orožja, prenehanje proizvodnje atomskega nuklearnega orožja, zmanjšanje zalog in nazadnje uničenje zalog nuklearnega orožja, potem prepoved poletov »nuklearnih« bombnikov zunaj državnih meja, omejitev področij za plovbo podmornic z nuklearnimi raketami. Prepovedali naj bi tudi podzemne nuklearne poskuse.

Seveda tretji korak ne bo tako dolg, da bi z njim stopili v razorožitev. Najprej bo brzokone na vrsti ofenzivno raketno orožje, potem defenzivno itd. Po vrsti, če bo le zmerom zmogovila razumnost. Kaže, da je to mogoče, kajti Moskva in Washington sta zadnje čase že večkrat pokazala, da sta pripravljena na sožitje in ukinitve hladne vojne. Za znamenja so še zlasti spodbudna in zanimiva, ker so na svetu razmere, ki bi takšno politiko lahko kvečjemu zavirale: predvsem vietnamska vojna in kriza na Bližnjem vzhodu. Gre za stvari, ki niso življenjskega pomena samo za ZDA in ZSSR, marveč za ves svet. V tem pogledu velja pozdraviti sporazum razumnosti.

STANE IVANC

KULTURA IN PROSVETA

O muzeju ljudske revolucije v Ložu in o pomenu lokalnih muzejev sploh

PREDSEDNIKA MUZEJSKEGA SVETA MUZEJA LJUDSKE REVOLUCIJE V LOŽU TOVARIŠA ALOJZA MLAKARJA SMO ZAPROSILI ZA ODGOVORE NA NEKAJ VRAŠANJ O DEJAVNOSTI TEGA MUZEJA

■ Kdaj je bil ustanovljen muzej ljudske revolucije v Ložu?

Ta muzej je bil ustanovljen in odprt oktobra 1961. leta, ob priliki občinskega praznika. Ustanovila ga je tedanja občina Loška dolina. Po reorganizaciji občin pa je ustanoviteljske pravice prevzela občinska skupščina Cerknica.

■ Kako je s prostori in kdo vzdržuje muzej?

Prtljčni del bivše občinske hiše v Ložu je preurejen v muzejske, zelo primerne prostore, ki obsegajo 5 sob in so povezani v eno celoto. Doslej je muzej vzdrževala občinska skupščina Cerknica; po razširitvi dejavnosti muzeja na predele drugih občin na Notranjskem pa bosta sestavni del sredstev prispevali tudi občinski skupščini Logatec in Vrhnika. Sedaj, ko je prostor, oprema in drugo v glavnem urejeno, bodo stroški vzdrževanja muzeja razmeroma nizki. V muzeju delajo samo trije honorarici z delno zaposlitvijo.

■ Kdaj ste razširili dejavnost muzeja in katero obdobje zajema muzejska zbirka?

Dejavnost muzeja smo razširili lani in obsega sedaj v glavnem tri občine, ki sem jih navedel. Te občine so z razumevanjem sprejele ustrezne sklepe o razširitvi muzeja. Tako je prav: v Ložu so že bili primerni prostori in precej zbranega gradiva predvsem za območje Loške doline, ki je prav tako bogata z revolucionarno tradicijo.

Razstavljeni eksponati — zdaj še skromni — segajo v obdobje revolucionarnega gibanja 1848. leta. Obseg gradiva pa se vse bolj stopnjuje za obdobje

ju» smo znatno obogatili razstavljen muzejsko zbirko, ki je razvrščena v glavnem po kronološkem vrstnem redu in ki tvori zaokroženo celoto. Razstavili smo tudi nekaj takega gradiva, ki je splošnega značaja, da smo tako povežali lokalna dogajanja z dogajanjem splošnega slovenskega oziroma jugoslovanskega pomena.

Nekatera obdobja, področja in območja so še pomanjkljivo prikazana, toda prizadevamo si, da bi tudi to vrzel čimprej izpopolnili.

■ Kako naj bi se muzej po vašem mnenju razvijal v prihodnosti in kakšne načrte imate?

Naloge muzeja določa statut, po katerem se razvija celotna dejavnost muzeja, obdelava in urejanje gradiva, prirejanje občasnih razstav, vodenje osrednje inventurne knjige o eksponatih, izpopolnjevanje in čuvanje muzejske zbirke in arhiva z literaturo o revolucionarnem gibanju, ki se nanaša na območje muzeja itd. — so stalne naloge muzeja. Posebej naj omenim, da se nameravamo skupaj z organizacijami Združenj Zveze borcev zavzeti za to, da bi bivši borci in aktivisti pisali svoje spomine o NOB, kar je

trenutno zanemarjeno, a zelo potrebno in za muzej zelo pomembno delo.

■ Ali čutite kakšne težave pri strokovnem delu muzeja?

Strokovno delo v muzeju vodi in opravlja profesor zgodovine Tone Avsec. Zato ne bi mogel reči, da imamo kake posebne ali večje težave pri strokovnem urejanju muzeja. Muzejsko gradivo je urejeno pregledno, po sodobni metodi, kakor v drugih muzejih.

■ Kakšen pomen imajo, po vašem mnenju muzeji po deželi, kakršen je tudi v Ložu? Nekateri namreč pravijo, da so taki muzeji nepotrebnosti, ker samo drobijo sredstva in životirijo v krajih, kamor tujec le redko zaide?

Menim, da so lokalni oziroma pokrajinski muzeji, zlasti muzeji o ljudski revoluciji, umestni povsod tam, kjer so na voljo številni dragoceni muzejski eksponati, kjer so za to primerni prostori in kjer obstaja možnost, da bo tak muzej bolj ali manj redno deloval. Seveda, delovanje takih muzejev ne sme biti drago. Prav je, da prizadevanja za muzej vsaj delno slonijo na prostovoljnem de-

lu, da ljudje oddajajo muzejske primerke brezplačno kar v največji meri itd. Obstoj takih muzejev ni v nasprotju z delovanjem centralnega muzeja, kajti za lokalni muzej so pomembni tudi taki eksponati, ki za osrednji muzej ne pridejo v poštev, so pa zelo važni za revolucionarno gibanje posameznih krajev, le-to pa je del celotnega revolucionarnega gibanja. Na tem mestu naj omenim, da naš muzej lepo sodeluje z muzejem ljudske revolucije v Ljubljani. Le-ta nam svetuje in pomaga, za kar mu gre posebna zahvala.

Nadalje so muzeji na deželi pomembni za obujanje spominov in tradicij NOB, dostopni so širšim množicam. Zlasti je to važno za muzej ljudske revolucije, da so dostopni prav vsaki šoli, da tudi na ta način mlade generacije neposredno in nazorno spoznavajo bogato vsebino in pomen NOB. Tudi zgodovinar najde v takem muzeju zanimivo izvirno gradivo.

Res je, da tujci niso tako pogostni obiskovalci takih muzejev. Toda menim, da to ni tako bistveno, saj je ogled muzeja namenjen predvsem domačinom, posebno mladini, in pa našim turistom, ki spričo naglega razvoja avtomobilizma čedalje več potujejo tudi po domači deželi. Pri mnogih med njimi zbuja zanimanje tudi taka kulturna ustanova, kot je na primer muzej ljudske revolucije v Ložu.

Vladimir Laković razstavlja

V Mali galeriji v Ljubljani so odprli razstavo slik akademskega slikarja Vladimira Lakovića. Od petnajstih oljnih slik, kolikor jih razstavlja, jih je kar deset, ki obravnavajo zadnjo vojno. Vse so v značilnem Lakovičevem slogu, ki si ga je izbral in izklesal v dolgih letih svoje umetniške ustvarjalnosti.

Vladimir Laković se je rodil leta 1921 na Doberdobu. Leto dni starega so ga prinesli v Jugoslavijo, ker si oče kot povratnik iz Rusije ni upal več živeti v državi, kjer se je porajal fašizem. Družina se je nastanila v Ljubljani. Tu je Vladimir končal osnovno šolo in en razred gimnazije, nato pa se je vpisal v kiparsko šolo. Leta 1941 se je kot simpatizer KP prijavil med prostovoljce in se srečno vrnil iz kratkotrajne vojne. Že avgusta 1941 je začel delovati v tehničnem aparatu OF. Predvsem se je ukvarjal z izdelavo linorezov za razne letake in lepake. Junija 1942 je odšel k partizanom, v II. grupo odredov. Nad Apačami se je med pohodom na Štajersko ob nemškem napadu izgubil in dalje hodil sam. Našlo se je osem takih izgubljenec, pa so jih znova razpršili. Nazadnje so Lakovića Nemci nad Mežico zajeli. Okusil je Be-

gunje in Dachau, nato pa so ga poslali še v kazensko taborišče Flossenbürg. Tam je moral delati v nečloveških razmerah v kamnolomu. Je eden redkih preživelih trpinov tega taborišča. Po vojni se je vrnil v Ljubljano in končal 1949 akademijo likovnih umetnosti, 1951 pa specializacijo za slikarstvo. Zdal se ukvarja pretežno z ilustriranjem ter opremo knjig. Vsa povojna leta je bil aktiven član ZB oziroma ZZZ. Je tudi podpredsednik Sveta za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZZ. Ob razstavi je odgovoril za naš list na nekaj vprašanj.

Sad kolikih let dela so slike na razstavi?

Odgovor: Zadnjih dveh let, čeprav sem motive že dolgo nosil v sebi in o njih razmišljal. Je že tako, da so včasih potrebna dolga leta, da v človeku dozori neko spoznanje, da začne pravilno vrednotiti dobo in ljudi. Tudi jaz sem se dejansko šele zdaj, po skoraj četrto stoletju, povrnil k časom, ki sem jih sam doživel v vsej njihovi grozoti.

Nedvomno si večino motivov izbral iz svojih doživetij?

Odgovor: Res je, da sem izkoristil za izbiranje motivov svoja doživetja pri partizanih in po taboriščih.

Za križanje ujetega partizana, ki sem ga naslikal, pa sem slišal. To se je zgodilo poleti 1942 v Papežih pri Kolpi. O

tem dogodku sem tudi neke bral. Presunilo me je in zdi se mi, da je ta dogodek motiv, ki zasluži, da ga vedno znova upodabljam, saj simbolično predstavlja trpljenje vseh naših ljudi pod tujo oblastjo.

Kar na treh slikah sem upodobil žensko, ki pestuje punčko iz cunj, oziroma jo izdeluje. Ko sem bil v taborišču Flossenbürg, so pripeljali skupino Židov, med njimi tudi eno v visoki nosečnosti. Taborišče je bilo samo za moške. Zakaj so poslali k nam ženske, ne vem. Zaprli so jih v barako v kamnolomu, kasneje pa vse pobili. Nosečnica je v taborišču rodila in po stari praksi so ji otroka vzeli in ubili.

Njej se je zaradi tega zmešalo in si je naredila punčko iz cunj ter jo negovala in pestovala. Ta prizor je bil tako pretresljiv, da sem si ga poleg vseh drugih grozot še posebej zapomnil. Kaj more biti hujšega kot bolečina matere, ki so ji vzeli otroka, komaj rojenega, in ga tako brezsrčno umorili?

Ali pa motiv za sliko »Kazen«? Na smrt sestranca jetnika je moral delati v sadovnjaku za esesovce. Ukradel je prgišče češenj in jih skril pod srajco. Pri povratku v taborišče so ga pregledali in našli češnje. Za kazen je moral stati na vročem soncu in držati v rokah češnje, okoli vratu pa mu je visela tabla z napisom »Jaz kradem češnje.«

Posebno pretresljiva je bila tudi usoda otrok. Potem ko so jim pobili starše ali jih od njih oddvojili, so ostali sami med množico tujih ljudi. Enega izmed njih sem upodobil.

Na tvojih slikah manjkajo podrobnosti, ki bi gledalcu jasno povedale, da predstavljajo jetnika v taborišču, oziroma partizana. Zakaj tako?

Odgovor: To sem storil namenoma. Zdi se mi, da bi v tem primeru slike delovale preveč ilustrativno. Predvsem pa sem hotel poudariti tisko človeka kot posameznika, saj končno vsak najbolj občuti lastno trpljenje in je nekako tudi v množici osamljen.

med obema vojnoma. Pretežni del gradiva pa živo spominja na najboljši bogati revolucionarno obdobje narodnoosvobodilnega boja na Notranjskem.

Povečano območje dejavnosti muzeja in znatna obogatitev gradiva sta zahtevala, da smo bistveno preuredili tudi notranjost muzeja: izpopolnili smo način razstavljanja eksponatov, ki jih je sedaj mogoče brez težav dopolnjevati ali občasno zamenjati; po novem »scenari-

Studentske demonstracije v Franciji

Claude Lelouck in Jean Luc Godard, znana filmska delavca, sta s kamero v roki spremljala nedavne studentske demonstracije v Franciji. Tako že montirajo dolgometažni film o teh spopadih v Latinski četrti, medtem ko je bil prvi polurni film že prikazan delavcem in študentom.

Prav tako je študentske demonstracije spremljalo prek 40 amaterskih in profesionalnih snemalcev, saj je bila skoraj za vsako bolj pomembno barikado skrita kamera. Čeprav so organi oblasti zaplenili veliko število teh filmov, se je vseeno ohranilo nekaj kilometrov tega filmskega traku. Brž ko bo končana montaža, bodo ta dolgometažni film prikazovali — ilegalno! Stroške prikazovanja bodo krili z zbiranjem prostovoljnih prispevkov med gledalci.

Partizanska ljudska pesem

CILKA KOVAC:

Brku v spomin

Na obronkih strmskega gozda pri cerkvi v nedeljo popoldan, ko v vasi je toliko gorja, leži umirajoč Brko partizan, od Nemcev zaklan.

Odprte na daleč so rane široke, rane globoke, rane brezdane, da dna ne vidim, ko gledam vanje, ko kri vre čez zlomljene roke.

Počiva v očeh mu še bolečina, na posnetih ustnih lebdet mu besede besede poslednje: »Glej svojega trpečega sina, žena — mati — domovina!

SREČANJE POD BLEGOŠEM

V Potoku nad Železniki v gornji Selški dolini bo v nedeljo, 21. julija, ob 10. uri slovesna podelitev domicila Gorenjskemu vojnemu področju. Prav tako bo ob tej priložnosti tam srečanje borcev te enote in vseh borcev in aktivistov, ki so v času vojne spoznali te kraje. Sem sodijo tudi Oblastni komite KPS, Pokrajinski odbor OF, zaščitni bataljon, VDV enote, tehnike, bolnišnice, kurirske in obveščevalne službe — skratka vse, ki jih je takratna vojna

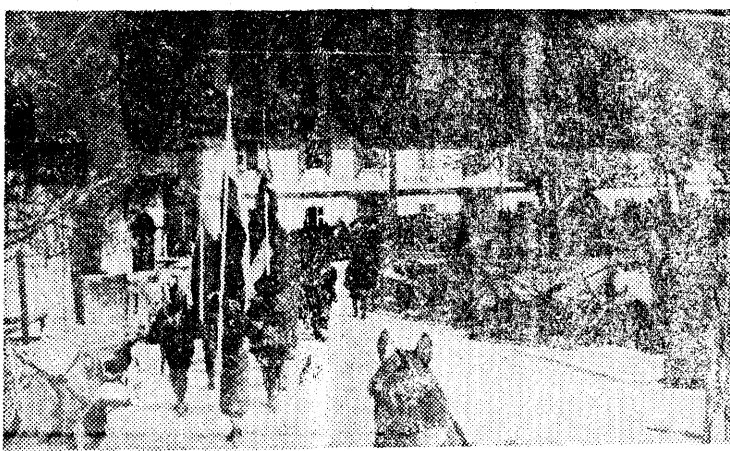
vihra zanesla v te kraje, med te ljudi. Na seji pripravljalnega odbora so pred dnevi ugotovili, da je vse pripravljeno. Zagotovljeni so avtobusni prevozi iz Škofje Loke in nazaj, urejeno je za ceneno in dobro prehrano in še zlasti za kulturni program, v katerem bodo sodelovali razni pevski in recitacijski zbori in tudi ansambel Lojzeta Slaka. Edina zagata je zaradi vabil, ker organizatorji nimajo naslovov. Zato prosijo, naj se tega srečanja in slovesnosti udeležijo vsi, ki so to delovali in se bojevali.

Osrednja slovesnost bo podelitev domicila Gorenjskemu vojnemu področju. Zadnje leto vojne, ko so za to nastale potrebe, je ta enota preko 6. komandnih mest in 2. stalnih partizanskih straž nadzorovala vso Gorenjsko od Polhograjskih Dolomitov do Julijskih Alp in Karavank, skrbela za preskrbo oboroženim enotam na tem območju, za mobilizacijo vseh materialnih in ljudskih sil za osvoboditev, za zaščito ljudske imovine, za rast in utrjevanje prvih zarodkov naše ljudske oblasti, zasledovala sovražnikove pre-

nemalokrat moralo tudi v odkrit boj s sovražnikom. Zato se je tudi število borcev stalno večalo in doseglo 1500 borcev pred osvoboditvijo.

Vse take in podobne spomine bodo borci obujali ob pripravljem srečanju. Na svidenje!

K. M.

IMELI SMO LJUDI ...

IVANA PUSTAVRH

V 77. letu starosti nas je zapustila znana partizanska mati Ivana Pustavrh, po domače Mihovčeva mama. Številni prijatelji in znanci so jo pospremili na zadnji poti iz njene rojstne hiše na Trnju na staroško pokopališče.

Domačija Mihovčeve mame je že od začetka vstaja nudila pomoč narodnoosvobodilnemu gibanju. Zato so Nemci ustrelili njenega moža — pater je skupaj s škofješkimi kamnitimi talci — nje pa so najprej odpeljali v Gorizije, nato v Begunje, od tam pa v internacijo v Nemčijo. Sina Ludvika so odpeljali v Dachau, ostala sinova Ivan in Lojze na sta bila v partizanih.

Tovarišice Pustavrhove se bomo vedno spominjali kot skromne in požrtvovalne mamice.

mike in njegove nakane, štela sedeže naših organizacij in podobno. Za izvrševanje teh nalog je Gorenjsko vojno področje

Partizanski tabor na Opčinah

7. julija se je v prostorih Prosvetnega doma na Opčinah pri Trstu zbralo več sto bivših partizanov in aktivistov na tretjem tradicionalnem partizanskem taboru, pridružili pa so se tudi mnogi mladi ljudje, ki se revolucije niso udeležili.

Partizanski tabor se je pričel z otvoritvijo razstave v dvorani prosvetnega doma. Razstava prikazuje v slikah epopejo primorskih brigad. Dokumentarne slike so prepričljiv dokaz junaških del borcev, ki so se bili v Dalmaciji, zlasti okoli Knina. Del razstave je posvečen tudi padlim borcem iz Opčin, Kontovela in Bonov. Razstavo je svečano odprl župan Drago Legiša.

Popoldansko srečanje je pričela godba na pihala iz Trebe pod vodstvom kapelnika Benčine. V imenu Zveze partizanov na Opčinah je zbrane pozdravil Danilo Stubelj. Na srečanju sta govorila tudi podpredsednik pokrajinskega odbora ANPI Eugenio Laurenti ter deželni svetovalec Dušan Lovriha. Po končanih govorih je kulturni program izvedlo KUD Tine Rožanc

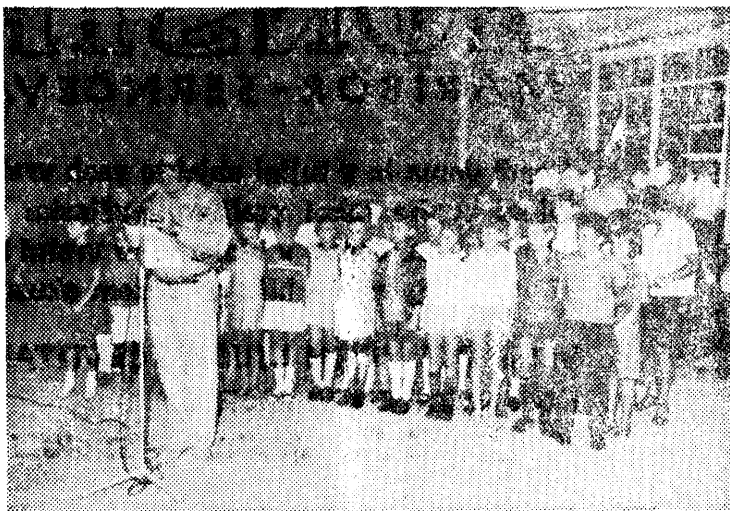
iz Ljubljane. Nato se je razvilo pravo partizansko srečanje.

Ves denar, zbran ob letošnjem tretjem tradicionalnem taboru na Opčinah, bodo uporabili za postavitev spomenika padlim borcem z Opčin.

M. Brus

ZB Vodmat je razvilo prapor

7. julija je ZB Vodmat — Ljubljana razvilo svoj prapor in obenem proslavilo tudi dan borca. Prireditev je bila na vrtu Kluba vojaških vojnih invalidov. Uvodni nagovor je imel predsednik ZB Stane Majcen in poudaril pomen razviti prapora. Ludvik Kreč, ki je nato prapor razvil, je dejal, da je v zadnjem letu čutil v organizaciji bolj razgibano politično delo, med njene prihodnje naloge pa spada med drugim tudi odkritje spominske plošče padlim borcem Vodmata. Prapor je nato sprejel v varstvo Slavko Krivic. Kulturni del programa so izvedli vojak iz Sentvida pri Ljubljani.

KOT VSAKO LETO JE TUDI LETOS ŽELEZNISKO LETOVIŠČE V ROVINJU ORGANIZIRALO ZA VSE SLOVENCE V TEM KRAJU SKUPNO PRAZNOVANJE 4. JULIJA, UDELEŽILI SO SE GA LETOVIŠČARJI IZ KOLONIJE KONJICE, LJUBLJANE-CENTRA, PIONIRJI IZ ZALCA, ŽELEZNICARJI IN ČLANI ZB IZ CELJA. KOT ORGANIZATOR PROGRAMA JE NASTOPILO REŽISER EMIL ZUPANČIČ, KI JE BIL TAM NA DOPUSTU. NA SLIKI: NA AKADEMIJI JE NASTOPILO TUDI PEVSKI ZBOR KOLO- NIJE IZ KONJICE.

Športno srečanje ob dnevu borca

Sindikalna podružnica Industrijskega podjetja ELRAD iz Gornje Radgone je v okviru praznovanja dneva borca pripravila srečanje s pripadniki vojne pošte Gornja Radgona. Pomerili so se v šahu, nogometu, rokometu, odbojki in streljanju. ELRAD je zmagal v odbojki, rokometu in streljanju. Tovrstno srečanje bo postalo tradicionalno.

tako delitev, vendar pa nerednosti pri delu ne prihajajo v poštev kot merilo za odbitne postavke. Kljub ev. stimulaciji za vestno, redno in disciplinirano delo pa se nerednosti pri delu ne morejo vrednotiti po točkah s tem, da bi se določena vrednost točk odbijala od rednega zaslužka. Tako bi se utegnili primeriti, da delavec, ki je sicer v redu delal,

nem prispevku.

Ob takem dejanskem stanju vam svetujemo, da najprej zahtevate izplačilo celotnega zaslužka. Če bi se vaše podjetje branilo izplačevati celoten zaslužek in vztrajalo na odbitih postavkah, imate možnost zahtevati s tožbo, da se vam izplača celoten zaslužek. Zadrževanje zaslužka brez privolitve delavca, posebno pa

pa si je nabral dosti kazenskih točk, ne bi dobil dosti ali pa celo nič osebnega dohodka, čeprav je ves mesec delal in s svojim delom ustvarjal dohodek. Takšen način določanja osebnega dohodka pomeni kršitev načela o delitvi po delu in ne pomeni plačevanja po delu, oziroma po delov-

zaradi kaznovanja disciplinskih nerednosti v denarju, ni dovoljeno. Res pa je, da imajo gospodarska organizacija možnost sprožiti zaradi nerednosti disciplinski postopek. Toda tudi v tem primeru denarno kaznovanje ni možno, ker denarna kazen ni predvidena kot disciplinski ukrep.

Tridnevno potovanje z avtobusom v Dachau

V sodelovanju s Komisijo za bivše politične zapornike, internirance in deportirance pri Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije prireja turistično podjetje KOMPAS v dnevi od 7. do 9. septembra 1968 potovanje v Münchenu in na komemoracijo v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau, kjer bodo uredili spominski objekt in odkrili spomenik.

Sporod potovanja:

PRVI DAN: Odhod iz Ljubljane ob 5.30 zjutraj z avtobusom. Vožnja čez Korensko sedlo skozi Badgastein in Salzburg v Münchenu, kamor prispejo avtobusi zvečer.

DRUGI DAN: Po zajtrku odhod v Dachau, kjer bodo udeleženci izleta ves dan prisostvovali slovesnostim ob odkritju mednarodnega spomenika. Zvečer se vrnejo v München, kjer bodo večerjali in prenočili.

TRETI DAN: Zajtrk in prosto za ogled Münchna. Po kosilu odhod na pot prek Badgasteina, Mallnita in Beljaka v Ljubljano, kamor prispejo pozno zvečer.

Cena potovanja za osebo je 340 N-dinarjev.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice Kompassa do 1. avgusta 1968.

Ob odkritju mednarodnega spomenika v Dachau, ki bo 8. septembra letos, se proslava začne ob 10.45, ko se zberejo delegacije in udeleženci iz vseh zastopanih dežel. Zastavonoše z zastavami se postavijo v vrsto ob spomeniku, zaigrala bo godba in z enominutnim molkom bodo udeleženci počastili spomin žrtv. Ob 11.30 bo govoril predstavnik bavarske vlade, minister Hundhammer. Za njim bo govoril še predsednik mednarodnega taboriščnega komiteja dr. A. Geris, ki bo nato odkril spomenik. Med igranjem godbe bodo delegacije polagale vence k spomeniku.

Vsemu temu sledi skupno kosilo uradnih delegacij vseh zastopanih dežel iz Evrope.

Obisk Gonarsa, Visca in Renicija

V sodelovanju z republiškim odborom Zveze združenj borcev — komisijo za politične zapornike, internirance in deportirance, je SAP Ljubljana pripravil ob 25-letnici osvoboditve taborišče tridnevno potovanje z avtobusi v Italijo, in sicer v Gonars, Visco in Renicija.

Program potovanja:

— 7. septembra vožnja iz Ljubljane do Gonarsa in Visca. Po postanku nadaljevanje vožnje do Trevisa in Padove, kjer je postanek, nato dalje skozi Ferraro, Bologna in Firenco, kjer bosta večerja in prenočišče.

— 8. septembra nadaljevanje vožnje po »sončni« avto cesti do Arezza, od tu do taborišča in pokopališča Renicija. Po končanem ogledu bo nadaljevanje vožnje prek Apeninov v pobratimsko mesto Ljubljane: Pesaro. Ogled mesta, večerja in prenočišče.

— 9. septembra odhod v Ravenna, kjer si bodo udeleženci potovanja ogledali mozaik in nato nadaljevali vožnjo v Benetke. Po ogledu zanimivosti v tem mestu vrnitev v Ljubljano.

Prijave sprejemajo in dajejo podrobnejše podatke vse poslovalnice SAP do 10. avgusta 1968.

Potovanje na Rab

V sodelovanju z republiškim odborom Zveze združenj borcev — komisijo za politične zapornike, internirance in deportirance je SAP Ljubljana pripravil ob 25-letnici osvoboditve internirancev iz zloglasnega taborišča potovanje na RAB.

Program potovanja:

— 7. septembra 1968 odhod iz Ljubljane do Reke, nato dalje ob jadranski obali do Jablanca, od koder je prevoz s trajektom na otok Rab.

— 8. septembra 1968 odhod z avtobusom v Kampor — nekdanje taborišče, kjer bo srečanje slovenskih in hrvatskih internirancev ter svečana komemoracija. Po končani komemoraciji vrnitev v Rab, a po kosilu povratek s trajektom v Jablanac ter po jadranski cesti do Reke in v Ljubljano.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP do 10. avgusta 1968 z vplačilom akontacije v višini 50 N-din.

Kombinat »MLINOTEST« Ajdovščina

Izdeluje prvovrstne testenine, jajčne in navadne, v zelo širokem asortimentu

Potrošniki — prepričajte se o izredno dobri kakovosti naših testenin.

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

• NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata.

• PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

• NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Arretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

PRAVNA POSVETOVALNICA

V vašem podjetju imate zelo strogo disciplino. Po vašem pravilniku pa so za razne disciplinske nerednosti določene denarne kazni, tako za

da je tako ravnanje nepravilno, vendar ne pomaga noben ugovor, ker vam denarne kazni enostavno odtrgajo od plače.

Discipliniranje delavcev z denarnimi kaznimi

prepozen prihod na delo, za neosnovano trošenje električne energije, za neupoštevanje varnostnih ukrepov in podobno. Za vsako nerednost je predpisanih določeno število negativnih točk. Posledica določenega števila točk je denarna kazen, ki se obračunava od osebnega dohodka. Slišali ste,

Tak način kaznovanja za disciplinske nerednosti je gotovo v nasprotju z določili zakona o delovnih razmerjih. Osební dohodek delavca se določa po njegovem uspehu pri delu in seveda po uspehu celotne delovne organizacije. Pravilnik o delitvi dohodka določa natančnejša merila za

pa si je nabral dosti kazenskih točk, ne bi dobil dosti ali pa celo nič osebnega dohodka, čeprav je ves mesec delal in s svojim delom ustvarjal dohodek. Takšen način določanja osebnega dohodka pomeni kršitev načela o delitvi po delu in ne pomeni plačevanja po delu, oziroma po delov-

zaradi kaznovanja disciplinskih nerednosti v denarju, ni dovoljeno. Res pa je, da imajo gospodarska organizacija možnost sprožiti zaradi nerednosti disciplinski postopek. Toda tudi v tem primeru denarno kaznovanje ni možno, ker denarna kazen ni predvidena kot disciplinski ukrep.

SAP LJUBLJANA — oddelek za turizem
TITOVA 38 — LJUBLJANA
tel. 315-342 in 314-922

prireja izlete v

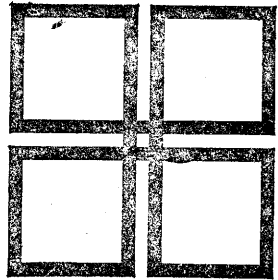
GONARS — VISCO — RENICCI

od 7. do 9. septembra 1968.
Rok prijav 10. avgust 1968.

RAB — tovariško srečanje

7. in 8. septembra 1968.
Rok prijav 10. avgust 1968.

Zahtevajte programe in informacije v naših poslovalnicah.

induplati

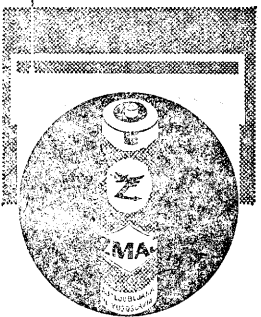
JARŠE

p. Domžale

Preživite tudi vi svoj letni dopust na taborjenju!
Induplati šotori: Študent, Tabornik in Ohrid vam
pri tem zagotavljajo odlično streho in počutje.

**ZA VAŠ
TRANZISTOR
GRE!**

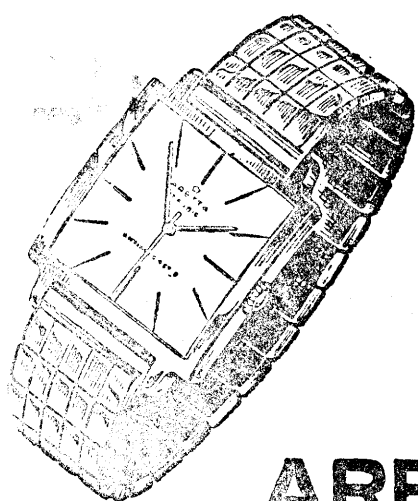
BATERIJE
za tranzistorje

- specialno za transistorske nove baterije SUPER PL po angleški licenci VIDOR
- 50 % daljša življenjska doba
- plastična prevleka onemogoča izločanje kisline
- izredno natančne mere
- elektronska kontrola kvalitete

TOVARNA BATERIJ
ZMAJ
LJUBLJANA

★
ARETTA

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE
ZLATE IZDELKE

GENERALNO SVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST, Piazza St. Antonio Nuovo 4/I-II

- NUDI PO SVETOVNIH KONKURENCNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata. PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!
- NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

**150
NAGRAD**

+

Novo veliko nagradno varčevanje za vlagatelje vseh vrst vezanih hranilnih vlog pri Kreditni banki Celje in njenih poslovnih enotah ter 111 poštah na njenem področju ● Vrednost nagrad nad 8.000.000 starih dinarjev. ● Žrebanje v Slovenski Bistrici v mesecu novembru 1968

KREDITNA BANKA CELJE

CELJE OO122

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE
KONSTRUKTOR
MARIBOR - SERNČEVA UL. 8

Gradi doma in v tujini objekte vseh vrst ● V Mariboru lahko kupite takoj vseljiva družinska stanovanja različne opremljenosti v bloku ali v vrstni hiši ● Po naročilu vam zgradimo hišo po vašem okusu

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO
OB PRAZNIKU VSTAJE
SLOVENSKEGA NARODA — 22. JULIJU

Na sliki: Gostinski šolski center v Mariboru v Gostinski ulici, ki ga je zgradil SGP Konstruktor

NOVO

DOMAČA JUHA

DOMAČNOST OKUS

PAKIRANO V POSODICAH

DELAMARIS IZOLA

TOVARNA VERIG LESCE PRI BLEDU

ČESTITA

VSEM NEKDANJIM BORCEM

IN DELOVNIM LJUDEM SLOVENIJE

ZA 22. JULIJ —

DAN VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

dinos

**PODJETJE Z INDUSTRIJSKIMI SUROVINAMI,
REPRODUKCIJSKIM IN ODPADNIM BLAGOM**

Ljubljana — Parmova 33

TELEFON 312-664, TELEPR. 31-398

SE S SVOJIMI ENOTAMI V VSEH VEČJIH KRAJIH SLOVENIJE TOPLO PRIPO-
ROČA ZA ODKUP ODPADNEGA BLAGA.

DAJTE INDUSTRIJI ODPADNE SUROVINE

TOVARNA TRIKOTAŽNEGA PERILA »PLETENINA«

Ljubljana — Zaloška cesta 14

- PROIZVAJA
VSE VRSTE ŽENSKEGA, MOŠKEGA IN OTROŠKEGA PERILA
IZ NAJBOLJŠIH SUROVIN

KUPUJTE NJENE IZDELKE IN ZADOVOLJNI BOSTE.

Komunalno podjetje »JAVNA RAZSVETLJAVA«

LJUBLJANA — POLJANSKI NASIP 42

- gradi in projektira vso svetlobno reklamno razsvetljavo — vključno semaforje.
- Za cenjena naročila se vljudno priporočamo.

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda naše iskrene čestitke.

kot v času babic (in prababic)! **■** še več **■** vzmetnica z volno, ki združuje
v stoletjih preizkušeni material s sodobnimi dosežki tehnike

**JOGI DE LUXE Z VOLNO
IN JOGI EXTRA Z VOLNO**

sta novi vzmetnici za vas, ki si želite
še več toplote in trdnega, zdravega
spanja

IZBRALA SEM DOBRO IZBRALA SEM **jogi**

Novi Sad z ekspoziturami • Mestna hranilnica ljubljanska • Domžale • Kamnik • Kočevje • Trbovlje • Ekspoziture: Bežigrad • Moste • Stara Ljubljana • Šiška • Vič • Črnomelj • Grosuplje • Hrastnik

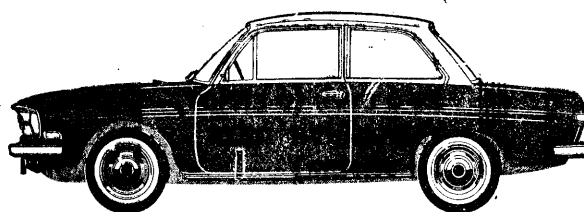
NAGRADNO ŽREBANJE

**725
NAGRAD**

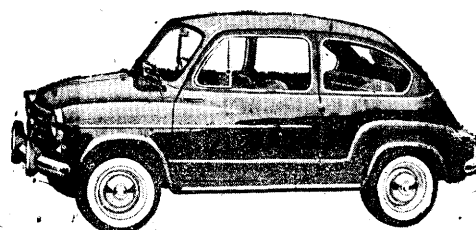
●●●●
KMET
CIJA
3 NA
V. VR
●●●●

- 20 prenosnih avtomatičnih živalnih strojev MIRNA — VERITAS
- 50 ročnih avtomatičnih ur DARWIL — model 1968
- 50 koles PONY — ROG

**KMETIJSKA MEHANIZACIJA PO IZBIRI
3 NAGRADE — VSAKA
V VREDNOSTI 5000 Ndin**

● 1 AUDI 80 L

● 1 ZASTAVA 750

Vlagatelji vseh vrst vezanih hranilnih vlog, torej tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci ter lastniki vezanih deviznih računov, ki ste že ali boste do 31. avgusta 1968 vložili najmanj 2.000 Ndin na odpovedni rok nad eno leto, sodelujte pri velikem nagradnem žrebanju.

**OB SOBOTAH POSLUJEJO
J HHRANILNIMI VLOGAMI
NAŠIH VARČEVALCEV
VSE POŠTE V SLOVENIJI**

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA, ŠUBIČEVA 2 **DENAR. PRI** **KB** **PRINAŠA VEČ**

KB
MILITANA

PRINAŠA VEČ

»BITKA NA NERETVI«

KOMANDANT PARTIZANSKE BRIGADE
IVAN (Lojze Rozman)

NOVAK (Ljubiša Samardžić)

BOLNIČARKA NADA (Milena Dravić)

GENERAL LOHRING (Curd Jürgens)

KUCHAR (Petre Prlićko)

To je naslov največjega jugoslovanskega in evropskega vojnega filmskega spektakla. Spričo velikega zanimanja naše in tuje javnosti za ta film, ki ga režira Veljko Bulajić, objavljamo v današnji številki reportažo o zgodovinski drami na Neretvi pred pešindvajsetimi leti, vam predstavljamo nekaj vodilnih oseb filma in vas seznanjamo s še nekaterimi podatki in zanimivostmi s snemanja

ZGODOVINSKA OSNOVA FILMA

Evropa v začetku 1943. leta.

V tem delu sveta, ki je bil pod jarmom osvajalcev, je še kosček svobodne zemlje. V Jugoslaviji! Hitler se odloči, da ponovno zavzame osvobodeno ozemlje in uniči narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije. Trije vzroki vplivajo na njegovo odločitev. Partizani zadržujejo veliko število nemških čet, ki bi jih Hitler lahko »zaposlil« na drugih vojnih točkah in ovirajo prehod nemških enot iz Grčije in Afrike v srednjo Evropo in na vzhod. V primeru anglo-ameriškega izkrcanja na Balkan bi utegnili biti Nemcem v zaledju nevaren sovražnik.

V skladu s Hitlerjevimi osebnimi ukazi prično generali uresničevati načrt za popolno uničenje »partizanske države«. Nemškim in italijanskim divizijam uspe po hudih borbah in s pomočjo domačih izdajalcev potisniti glavne sile narodnoosvobodilne vojske. Položaj partizanov je skorajda brezupen. Upirati se morajo neprimerno močnejšemu sovražniku — razmerje sil je 6 proti 1 — poleg tega pa imajo v svojih vrstah okoli 4500 ranjencev in bolnikov. Temu pohodu trpečih se je namreč priključil nov sovražnik — tifus, ki počasi, a vztrajno redči partizanske vrste.

V dvomu, ali pustiti ranjene in bolne tovariše in rešiti zdrave ali deliti z njimi usodo, se Vrhovni štab z maršalom Titom na čelu odloči za slednje...

VSEBINA FILMA

Načrt generala Lohringa, komandanta združenih nemških, italijanskih in domačih izdajalskih sil je taktično kaj enostaven. Za dosego cilja — obkoliti in uničiti mora partizanske enote in Vrhovni štab na osvobojenem ozemlju — bo zaigral le na karto močnejših vojaških enot in mnogo bolj učinkovitega orožja. Ker pozna partizanski način bojevanja, dobro ve, da bodo partizani brezpogojno branili bolne tovariše in nadaljevali pohod po poti, ki vodi proti mostu na Neretvi. Prepričan, da lahko uniči partizanske enote prav na tej točki, osredotoči tod tudi vojaške sile.

Ko pridejo partizanske enote do Neretve in ko že vse kaže, da bo Lohring dokončno uničil narodnoosvobodilno vojsko z Vrhovnim štabom na čelu, se Tito odloči za dokaj nenavadno in nepričakovano potezo — ukaže porušiti most na Neretvi! Lohring, močno presenečen, sklepa, da se je partizanski komandant odločil za poskus prodora na sever, in ukaže svojim četam premik zahodno od Neretve. Partizani pa medtem zgrade prek razburkane reke zasilni most in preidejo v Hercegovino.

OSEBE V FILMU

Iz ogromne množice ubežnikov, otrok, starcev in žensk, tifusarjev brez zavesti, ranjencev in borcev,

ki nastopajo v tem filmu, lahko izločimo nekaj posameznikov, ki dajejo temu nečloveškemu podvigu svojevrsten pečat in enkratno veličino.

Partizane vodi komandant Ivan (Lojze Rozman). V njegovi brigadi se borita tudi dekle Danica (Silva Koščina) in njen brat Novak (Ljubiša Samardžić). Izgubila sta že dva brata in tudi sama padeta v tej bitki za ranjene in bolne... Ves film se prepleta s tragično zgodbo ljubezni med Danico in komandantom Ivanom. Pravila partizanskega vojskovanja jima ne dopuščajo, da bi izrazila svojo ljubezen. Dovoljeno jima je le sanjati o sreči, ki si jo bosta zgradila po vojni, o sreči, ki je ne dočakata...

Na nemški strani je glavna oseba general Lohring (Curd Jürgens). Njegov najbližji sodelavec, polkovnik Kränzer (Hardy Krüger), ki z neuspehom ofenzive doživi tudi svoj osebni zlom, vodi nemške sile na fronti. Italijanskim enotam poveljuje patetični general Morelli (Anthony Dawson), ki ni kos svojemu neuspehu in konča svoj moralni zlom s samomorom.

Med ujetimi Italijani srečamo nekaj oseb, ki se gledalcu vtisnejo v neizbrisen spomin. To so mali ljudje, ljudje s svojevrstno in nenavadno življenjsko filozofijo, a razumsko in moralno izredno močni liki. Tak je kapetan Riva (Franco Nero), ki pade kot partizan pri reševanju ranjencev.

Kvizlinški ideolog Senator (Orson Welles) že vnaprej izgubi bitko, saj je njegova ideologija zgodovinski nesmisel. Umre v spopadu z najbolj zvestimi sodelavci.

Ena najbolj tragičnih osebnosti v filmu je Nikola (Oleg Vidov), Ivanov najboljši tovariš. Že na začetku ofenzive dobi tifusno mrzlico. Hudo bolan ni sposoben nadaljevati borbe. V tem času spozna bolničarko

DEKLE — BORKA DANICA
(Silva Koščina)

ko Nado (Milena Dravić), ki prav tako zboli za tifusom. Pred našimi očmi bijeta strašno in nemočno bitko, da bi se prebila do brigade, ki pomeni njuno rešitev. Ne ljubezen ne nečloveški napori ju ne morejo več rešiti — po prihodu na cilj — umrta.

Ludi komandant partizanskega topništva Martin (Sergej Bondarčuk) izgubi mnoge prijatelje in tovariše, ki jih je srečal v teh najhujših trenutkih svojega življenja.

Med partizani srečamo kot znano osebnost jugoslovanske poezije Vladimirja Nazorja. Izčrpan stavec, obkrožen s strahotami vojne, piše v tem času pesmi, ki sodijo med najlepše v vsej jugoslovanski vojni poeziji.

Tu je še mladinec, ki igra na harmoniko, borec, ki je izgubil obe nogi, tu je voznik Jordan, deček Zika, zdravnica Marija in mnogi drugi. Da, dolga vrsta človeških usod je vpletena v to zgodbo o krvavi bitki za ranjence...

ŠE NEKAJ PODATKOV O FILMU

Poleg 150.000 statistik sodeluje pri snemanju tudi 3500 vojakov, ki jih filmski ekipi vsakodnevno odstopa Jugoslovanska ljudska armada. Igrane vloge je režiser filma Veljko Bulajić zaupal 80 jugoslovanskim in 12 tujim igralcem.

V nekaterih scenah — v filmu jih bo več kot 200, od tega 60 odstotkov množičnih — se pojavlja po 600 konj hkrati. Jahajo jih najboljši jugoslovanski jahalci, člani znane konjeniškega kluba iz Požarevca.

V topniških enotah je 230 topov raznih vrst. Motorizirane enote razpolagajo s 150 kamioni, 80 tanketami, 30 italijanskimi in 48 nemškimi tanki znamke »tiger«. Letalstvo sodeluje s posebno skupino 18 letal.

V Ščitu so samo za snemanje scene s 1200 ranjenci zgradili baročno cerkev. Na Neretvi so minirali most, dolg 90 metrov! Dalje so zgradili veliko trdnjavo na Jablanici, da bi jo minirali, in štiri bosenske vasi, da bi jih lahko potem uničili z bombardiranjem. Da bi dosegli popolno zgodovinsko istovetnost, so ustrezno predurili orožje in opremo. Za eno končnih scen so vrgli v kanjon — globok prek 70 metrov — 80 topov, 26 tankov, 14 tanket in 35 kamionov.

Za potrebe filma so sešili 3000 nemških uniform, kakršne so nosili nemški vojaki v drugi svetovni vojni, pa 2000 italijanskih, 1000 ustaških, 2000 četniških in 3000 partizanskih.

Pri realizaciji filma sodeluje tudi skupina svetovalcev iz JLA, vojni izvedenci iz Nemčije in Italije ter skupine pirotehnikov iz Rusije, Češke in Jugoslavije. Posebne efekte in filmske trike izvajajo strokovnjaki iz studia »Barandov« iz Prage.

Po vsem tem sodeč le ni pretirana ugotovitev, da bo »Bitka na Neretvi« — snemanje filma traja že 12 mesecev — bržkone eden najdražjih in največjih evropskih vojnih filmskih spektaklov.

GENERAL MORELLI (Anthony Dawson)

SENATOR (Orson Welles)

NIKOLA (Oleg Vidov)

MARTIN (Sergej Bondarčuk)

BREST POHIŠTVO

Iz bogatega proizvodnega programa vam predstavljamo jedilnico LYVING za 6 oseb (6 stolov, raztegljiva miza in vitrina)

izdelek lesnega kombinata BREST iz Cerknice

Vsi izdelki BREST so označeni z nalepkco

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda naše iskrene čestitke delovnemu ljudstvu in nekdanjim borcem

MATJAŽ ŽIGON: OPOROČKA

E, malo prida komisar sem zdaj, je zavzdihnil Ratovski, naslonil komolce na kolena in trudno glavo na dlani ter zagrebel po svoji preteklosti.

Nekdaj pa — nekdanj nisem bil tak. Velik ugled sem imel pri svojih pa radi so me imeli — tudi v ogenj bi bili šli z mano. Do tistega dne, pred dobrim letom...

...Tistega dopoldneva sem se oglašil doma. Jesen je trkala na vrata, letina je bila dobra, dela za ženske bi se bilo dobila — ali vsi, oča, mati, Spela in Minca, so preplašeno tiščali v hiši; celo očetovo orodje je počivalo v kotu... Da, Naceta takrat ni bilo več — precej prvo zimo ga je v hosti svinčenka poiskala... Najedel sem se, nabasal nahrbtnik z darovi pa preobul nogavice; Minca mi je bila nove nogavice napletla. Mati, drugače zmerom nekje v ozadju, neopazna, se to pot kar ni mogla odtrgati od mene; dejala mi ni malodane nobene, ali nje pogledi — ko da bi me hotela prikleniti nase. Oča pa je ves v skrbih nekajkrat stopil pogledat dol po kolovozu. Naj se nikar ne zadržujem, me je tudi opozoril; celo drugi pot da rado pridejo ogledovat, ta dan pa... — E, bežite, bežite, oča, danes jih ne bo! Ali smo jih snoci doli pri mostu našgali, da si bodo za dolgo zapomnili!... Ne vem, kaj mi je bilo, da sem se potlej zagledal v cvetoče begonije, rdeče, roza in bele, v soncu med odprtimi okni izbe. Spela se je postavljala z njimi. Tako razkošnih brčkone nobena v fari ni imela. Pristopil sem čisto zraven in takrat sem zagledal, da se bajti bliža patrola — ne po kolovozu, ko po navadi, temveč od druge strani, z gorenjega konca doline, prek močvirnatga travnika. Prvi so bili že pri ograji pa dobro sem videl: na šlemih so se jim svetilkali tisti cikcakasti SS... Zabil sem skozi okno bombo, nekaj se jih je zvalilo, planil sem skozi vežo in zadnja vrata v breg, žvižgalo je okrog ušes pa klobuk mi je na vrhu posmrdilo, ali sem se rešil. Izza grmovja visoko v rebri sem potlej uzrl, kako so buhnili iz škopnate strehe plameni pa naglo zajeli vso našo bajto in srce se mi je krčilo... No, od Spele sem kasneje natanko zvedel, kako se je zgodilo. Vdrl so v hišo pa zgrabili očeta, mater in najmlajšo; le Spela se je v zmešnjavi kaj vem kako posrečilo, da se je zrinila v dimnik nad ognjiščem, ne da bi jo bili opazili. Potlej je slišala, kako je oče zarjovel — ko je bilo že vsega konec, je videla: obraz mu začuda ni bil ožgan, celo nekam mlajši, bolj gladek, se ji je zdel — le namesto oči je zlijalo dvoje krvavih votlin... Zatem prasket ognja, peklena vročina, dim jo je dušil, z zadnjimi močmi se je oprlala ob čadaste stene — malo da se ni pogreznila... pa kriki tistih teh iz čumnate... Odnese jo je še srečno — ne prehude opekline... Potlej, ko se je vrnila iz naše bolnišnice, je vpričo mene zapisala vse to na papir — zakaj odtlej ne spravi več besede iz ust...

Od tistega dne naredim za vsega, ki ga podrem, zarezavo v kopito — sedemnajst je teh zarez. Tovariši me imajo odtilej za odurnega — srca mi pa ne vidijo. Menijo, da sem posurovel, da zgolj po maščevanju nlepm — ne slutijo pa, da se jim takega kačem zategadelj, ker drugače ne znam prikrivati malodušja; le-to se me poloti zmerom, kadar mi pride na misel: je bilo res treba, da smo jih doli pri mostu? Ako jih ne bi, potlej ne bi bili prišli po moje — pa ako se ne bi bil branil, bi bili nemara edino mene... moje pa kam v Dachau, kjer bi morabili ostati živi... Zakaj, le zakaj je treba toliko krvi...?

E, kam sem zabredel se je zgrozil Ratovski. Piš vetra je namreč tedaj zamajal smreke in prgišče snega se mu je usulo na tilnik. Strešal se je od ledene mokrote, ki se mu je cedila za vrat. Mahoma je bil spet na trdnih tleh.

Slabši sem, si je očitil. Dopuščam, da mene, komisarja, dvomi razjedajo, v zmagi ne verujem več, opravčila za obup si iščem... Ali le do sebe sem tak — do drugih — do drugih nisem le neotesan — nak, zlahka jih obdolžim najhujšega! Kaj pa je pomenilo tisto streljanje, onkraj v vrhnj? ga je nenadoma prebilsilo. Predčerašnjim, navsegodaj, ko smo se z brigado vpenjali iz soteske? Ali ni prihajalo nekako od tistega kraja, kjer bolnišnica stoji? Da nisem na to pomislil... Na redko je bilo slišati strele; to ni mogel biti boj; to... to... da, zdaj se spomnim, nekateri iz štaba so obstali, se zaskrbjeno ozirali čez v mratino in stikali glave!... So jih Nemci našli? Pa jih...? Nemara tudi Roberta? Ako bi bili tudi mi, lažji, ostali v skrivališčih?... Jaz... jaz pa...

Pač, nič prida človek nisem! Kako na naglo tovariša obsodim! je zadelo Ratovskega. V očen ga je začemelo, skoraj da bi ga bile solze posile — a hip kasneje je potlačil to čustvo, ki se ga je sam pred seboj branil. Nak, Robert in njegovi je niso popihali na svoje — z najhujšimi ranjenici so storili, kar je bilo edino možno! Pa vedeli so, kaj tvegajo: kdor le more, naj se rešuje z brigado, je Robert ukazal — prav je imel!

Ali jaz — ko sem zatem prvič, odkar sem se umikal z edinico, zašel v škripce, sem jo ubral na svojo! Pa dva sem potegnili s sabo! Namesto, da bi se bili, potlej ko so nas odrezali, prebijali h glavnini!... Le strnjeni smo močni, smo zmerom govorili — ne pa razbiti na skupinice — ko je vse odvisno od sreče... Eden je že padel zastoj — kaj pa naju čaka? To noč? Gori na meji?... Pač, pač — ali takle, ves betežen, kruljav, so se mu pomisleki spet povrnil — ako bi se tudi zgodil čudež, da bi jih našel — kako naj bi potlej hodil z zdravimi v korak?

Sploh pa — Ratovski je skomignil z rameni — po toči zvonniti je preporno!... Bliže sem domačemu kraju ko pa brigadi, ki je zdaj kaj vem kje... Sedé se je zavaljal in trdnost mu je izžarevala iz obličja. Do naših naj prideva vsaj dva, ako sem tretjega po nemarnem zgubil! Popravil bom, kar sem zagrešil — kolikor se pač da!

Ves dan sta poležavala drug zraven drugega ter grebla po svoji notranjosti. Mislil so se jima dostikrat srečala, da bi si pa segle v roke — nikakor, je sem ter tja kakšna pulica, a klena beseda jima ni hotela iz ust. Oba sta sičér goréče želela, da bi pregrada, ki ju ločuje, ne stala več; a da bi se prvi lotil podiranja te ovire, je bilo za enega kakor za drugega pretežko.

Mrak je preprečel z vijoličastimi sencami grape, strmo se spuščajoče z bregov, in se vse tesneje prilagel v plano, belo dolinico, ko se je Ratovski nazadnje odločil. Z mehkim gibom žuljave desnice kot da je hotel objeti zraven sedečega Aleša okoli ramen. Nazval ga je s čudno toplim glasom, kakor bi imel namen, da mu razodene nežna čustva in da mu potoži svoje bridkosti.

Aleš se mu je na mišljaj odzval. Pogledal mu je iskreno v oči in namreh, poln pričakovanja, da mu bo Ratovski odprl svojo dušo, je fantu razsvetlil obraz. A komisar se je le za trenutek prepustil navali občutja. Trda narava mu ni dopuščala, da bi razkazoval mehknosti. To pomenjajo otročaji, babnice, bojazljivci — ne pa možje! se je ovedel in spet je bil pri stvari, resen in hladen.

— Meja naju čaka nočjo, je povedal Alešu. Od sile zaguljena. Za lučaj na široko je posekano — kakor doli ob železnici — po sredi pa kolu, z bodečo žico prepleteni... Celu mine so hudiči nastavili — ako stopiš na katero, skoči, kot da bi bila na vzmeteh, v zraku se razleti... noben zaklon...

Le kaj me je obsedlo — pa paniko zganjam! se je razjezil nase, ko je po zaskrbljenosti v Aleševem obličju spoznal, da se mu je zareklo. Hitro je popravi: — No, hočem reči, zaguljeno je bilo poprej; radi so nam pripravili zasedo. Zdal jih gotovo ne bo — ali na obakraj oni gospodarijo! Mini se pa tudi izogneš, ako nisi slep pa imaš prste! je končal.

Se sta pospravila polovico hleba, ki sta si jo prejšnjo noč pritrigala od ust, nato sta odrinila. Zdal po shojenem, zdaj v celec, izogibaje se zaselkov, sta pešali. Tu sta kolena grizla, tam drčala po strminah, moči so jima pojenjavale, a trdna volja ju je vlekla v tisto smer, od koder jima je severnica prijazno mežikala.

Ratovski si je globoko oddahnil, ko je po treh urah samopremagovanja ugledal tisto, po čemer se je vso pot v skrbih spraševal: v samotni, daleč od zadnjih hiš, sta se skozi redek borov gozdič, njemu dobro znan, spustila z višine; žuborenje je prihajalo vse bliže in spodaj, v dolinici, sta kraj potočka naletela na gaz. Aha, od železnice do sem hodijo zdaj drugod — zategadelj popred ni bilo sledi za njimi! je pogodil komisar.

Ustavil se je in se ozrl naokoli. Tista samosvoja jelka, ki ji dve debli raseja iz ene korenine, je tudi tamje, je ugotovil. Brez dvoma, prav so prišla — precej za ovinkom meja preseka doli! Potlej še hodijo kurirji! toč čez — kdo drug zdaj gazi po tej divjini? Prehod skozi žico vorej se zmerom je!

(NADALJEVANJE)

Spoštovano uredništvo!

Zelo sem bil presenečen, ko sem v časniku »TV 15« zagledal sestavek »Mi smo Titovi — Tito je naš«. Sicer ne vem, kako je moje pisanje prišlo do vašega uredništva, vendar sem se njegove objave zelo razveselil. Zahvaljujem se vam tudi za poslani honorar. Prepričan sem, da glasilo, kakršno je vaše, ne bi bile odveč vrstice, ki jih napiše mlad človek, predstavnik današnje »problematične« generacije. Zato bi še naprej rad sodeloval z vami. V sestavkih bi želel spregovoriti predvsem o mladih, njihovih življenjskih nazorih in njihovem odnosu do naše velike revolucionarne preteklosti.

Vas pozdravlja

JANKO ROPRET,
Tržič, Pot na Zali rovt 9

Dragi Janko!

Oprosti, da si moral na moj odgovor čakati toliko časa. Prostor mi je dokaj skopo odmerjen, in še to le vsakih štirinajst dni. Kakor lahko sam vidiš, poleg spominov iz NOB, ki jih redno objavljamo, tudi tematsko aktualnih prispevkov ter pisem naših mladih sodelavcev in bralcev ne zanemarjamo. Tako ne dajem vedno prednosti tistim prispevkom, ki bi jim po datumu vsekakor pripadala. Upam, da nam tega ne boš štel v slabo. Hkrati je to pojasnilo namenjeno vsem tistim, ki se prav tako kot ti verjetno hudujejo, ko od številke

Slikanica za vas

V slikanici »JANEZOVA ČETA«, ki jo bomo pričeli v kratkem objavljati v »TV-15«, bodo imeli glavno besedo trije bajtarski otroci, Brezarkci.

Na vam jih predstavimo: dvanaletni Janez, leto mlajši Slave in devetletni Mirče. To so bili pravi neugnanci — bistri, spretni, domiselni. Vedeli so za vsa ptičja gnezda v okolici, plezali so v vrhove smrek, pobirali vranam jajca in si jih kuhali in cvrli. Poleti so v gozdu nabirali borovnice in iskali gobe, pozimi pa so hodili več kot uro daleč v šolo. Dobro so se učili, vse so si zapomnili. Pa je prišla pomlad 1941... Od tu dalje pa prepustimo besedo vašim novim prijateljem, ki vas bodo s svojimi doživljaji pridno obiskovali iz tedna v teden.

Avtorica: ANA KUCELJ. Ilustrator: prof. JANEZ RAVNIK.

OBČINSKI ORGANIZACIJI ZZB NOV IN ZVEZE MLADINE IZ GORNJE RADGONE VABITA NA

II. srečanje borcev NOV, borcev za severno mejo in mladine

»BLAGUŠ 68«

od 20. do 22. julija 1968 ob Blaguškem jezeru pri Vidmu
ob Ščavnici.

Srečanje je organizirano v počastitev dneva vstaje slovenskega ljudstva, 100. obletnice I. slovenskega tabora in 50. obletnice vojaškega upora v Radgoni.

PROGRAM:

SOBOTA, 20. JULIJA — ob jezeru:

- dopoldne: ribiško tekmovanje,
- ob 18. uri: otvoritev tabora mladih,
- od 20. ure naprej: večer ob tabornem ognju in rajanje ob glasbi tria DIS.

NEDELJA, 21. JULIJA:

- ob 7.30: koncert godbe na pihala iz Gor. Radgone — na trgu pred šolo v Vidmu;
- ob 9. uri: pohod udeležencev iz Vidma do Blaguškega jezera;
- ob 10. uri: svečano zborovanje ob Blaguškem jezeru — sodelujejo invalidski pevski zbor iz Ljubljane, mladinski pevski zbor in oktet iz Vidma ter godba na pihala iz Gornje Radgone;
- ob 12. uri: strelsko tekmovanje za najboljšega strelca v občini;
- ob 14. uri: terenska in spretnostna dirka mopedistov;
- od 14. ure naprej: zabavno plesna prireditve z ansamblom Toneta Kmetca in pevcema Marijo Matjašič in Mirom Makoterom — med prireditvijo zabavni program z izbiranjem najbolj simpatične udeleženke srečanja.

PONEDELJEK, 22. JULIJA:

- ob 10. uri: plavalno tekmovanje;
- od 12. ure naprej: zabava na prostem;
- ob 20. uri: kresovanje ob zaključku srečanja.

Za vse udeležence poskrbljeno z dobro štajersko kapljico in vabljivimi prileškimi specialitetami. Možnost rezerviranja prenočišča v kottorih in taborjenja z lastnimi šotori. Informacije ObK ZMS Gornja Radgona.

Pridite in bodite naši gostje!

Odbor

PIŠEJO NAM

do številke čakajo na objavo svojega prispevka.

»Dober glas seže v deveto vas,« pa je odgovor na tvoje vprašanje, kako je prispevek »Mi smo Titovi — Tito je naš« zašel v uredništvo »Kotička za mladi rod«. Pisanje ti gre dobro izpod rok in čudim se, da kljub pripravljenosti, ki si jo pokazal v pismu, nisi poslal nobenega prispevka več. Pričakovala sem ga!

Mladi, njihovi življenjski nazori in njihov odnos do naše velike revolucio-

Zgodba o neznanem kurirju

V DOLGIH ZIMSKIH VEČERIH
NAM JE MATI VEČKRAT
POVEDOVALA DOGODKE IZ
NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA.
KO SE JE SPOMINJALA
NEZNANEGA KURIRJA, SO JI
PO LICIH DRSELE SOLZE

Bila sem partizanska obveščevalka. Veliko sem doživela. Nabolj pa se spominjam neznanega kurirja, ki je ne-

narne preteklosti — to so zanimive teme in v našem časniku še posebno zaželeno. Morda bi poskusil z intervjuji oziroma — da se znebiti tujke, ki jo v vsakdanji rabi vse propogosto srečujemo — »pogovori za javnost«. Sestavi vprašanja in jih, »oborožen« z beležnico v roki, postavi znancem, sošolcem, prijateljem... Skrbno prisluhni njihovemu utripu, težnjam, pogledom in za- piši. Verjemi mi, da ti ne bo žal, saj boš zvedel marsikaj zanimivega in tudi marsičesa se boš naučil.

Preden se poslovim, bi te še vprašala: kaj neki si misliš s »problematično« generacijo? Piši mi tudi o tem!

Milena

kega zimskega večera potrkal na okno in tiho poklical. Oče mu je odprl in ga gostoljubno sprejel v hišo.

Bil je droben fant, revno oblečen in — lačen. V kuhinji se je okrepčal in ogrel. Tudi prenočil je pri nas. Povedal nam je, da je kurir, da nosi s seboj važno sporočilo in da je prišel od daleč. Zašel je in ni mu kazalo drugega, kot da se je ustavil in odpočil.

V zgodnjih jutranjih urah se je odpravil dalje. Napolnili smo mu nahrbtnik s hrano in jaz sem odšla z njim. Med potjo mi je pripovedoval o svojem življenju. Voja na mu je vzela starše in dom. Ostal je sam. Zdal prenaša pošto po nevarnih poteh, iz kraja v kraj. Ko sva prišla do gozda, sva se ločila in si zaželela srečno pot.

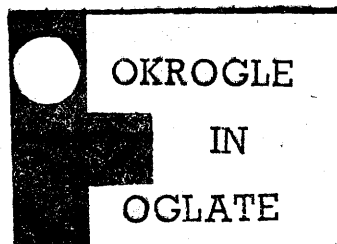
Po nekaj mesecih smo zvedeli, da so nekeje v bližini naših krajev fašisti zaradi izdajstva ujeli neznanega kurirja.

Je bil to naš mladi prijatelj...?

NADJA FABRICJO

Osnovna šola
Dobrovo v Brdih

Prispelek
Nadja Fabricjo
Osnovna šola
Dobrovo v Brdih

● Ostrižimo — politično nezavednost! Sremske novine, ki izhajajo v Sremski Mitrovici, so nedavno poročale, da je neki odbornik na seji občinske skupščine ostro napadel ideološko-politične zmote naše mladine in da je vzkliknil: »Vse je treba ostrižiti!« Frizerji v boji! Pripravite našo mladino na pravo pot! Brčkone niste vedeli, da raste politična nezavednost — na glavah...»

● Socialnodemokratski kader... Zahodnonemški minister za zunanje zadeve Willy Brandt skuša izpodbiti očitke zoper svojega sina Petra, ki pridno sodeluje v študentovskih demonstracijah zoper zahodnonemško vlado, ki se pretepa s policijo, ki je bil že aretiran ter obsojen na krajšo zaporno kazen. Brandt je na prigovarjanje svojih strankarskih prijateljev skušal »sumeriti« sina Petra na pravo pot, pa zaman. Ni potrebno obupati, je menil Brandt v pogovoru s svojimi prijatelji: »Saj sami veste, da ne more nihče, ki ni, ko mu je 20 let, vsaj nekaj časa komunist, nikdar postati dober socialni demokrat!« Ali bolje povedano: dobre socialne demokracije ni brez komunistične mladine! Mogoče ima Brandt prav!

● Zahodnonemška demokracija... Helmut Schmidt, vodja socialnodemokratske frakcije v bonnskem parlamentu je dejal, ko je govoril o velikem številu ranjenih v nedavnih protivanjskih demonstracijah: »V naši demokraciji lahko našemu državljanu le čestitamo, če ohrani, ko uživa demokratske svobostne, celó glavo...»

je govoril o velikem številu ranjenih v nedavnih protivanjskih demonstracijah: »V naši demokraciji lahko našemu državljanu le čestitamo, če ohrani, ko uživa demokratske svobostne, celó glavo...»

● Vloga neumnosti. »Kdaj pa kdaj daje neumnost tega ali onega človeka mnogo priložnosti za premišljevanje,« pravi poljski satirik Stanisław J. Lec v »Nepočesanih mislih«.

● Poklicni pogajalec, ki ne ceni konferenc... Znani ameriški diplomat A. Harriman, vodja ameriške delegacije pri pariških pogajanjih s severnovietnamsko delegacijo, je baje dejal: »Jaz vem, zakaj so božje zapovedi, deset jih je, tako jasne in določne — zato pač, ker niso bile obravnavane na nobeni konferenci...« Verjamemo, prijetneje bi bilo kar napisati deset — Johnsonovih zapovedi!

● Tolažba... Nemški župnik Engelbert Huch je v neki pridigi takole potolažil župljane: »Pogostoma pozabljamo na tole: ljudje, s katerimi moramo živeti mi, morajo prav tako živeti z nami.«

● Zakaj samo v Afriki? Neki ameriški pisatelj je napisal o svojih vtisih iz Afrike tudi tole: »V Afriki ni nobena pot tako kratka kakor pot od zapore do ministrske stolice in obratno...«

● Bogovi so v nevarnosti... Franz von Haniel Nietthammer, izdajatelj in urednik »Cerkvene korespondence«, glasila nemške katoliške cerkve je napisal o novi ženski modi: »Današnja minimoda je katastrofalna udarec krščanski morali, ker izziva ne samo ljudi, marveč tudi — bogove...« Malce čudno je, da govori katoliški urednik o — bogovih. Kakor da priznava katoliška cerkev več bogov!

TOVARNA PERILA »LABOD«

NOVO MESTO

ČESTITA

DELOVNIM LJUDEM, NEKDANJIM BORCEM

IN POSLOVNIM PRIJATELJEM

OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

DOBRO JE, ČE VESTE

Enodnevna poraba nafte na vsem svetu je znašala v 1967. letu 4.100.000 ton. 1970. leta se bo, domnevajo, enodnevna poraba nafte povečala na več kot 8.000.000 ton. Spričo tega se raziskovalna dela nadaljujejo, naftne vrelce mrzlično in vneto iščejo na vseh celinah, zlasti še v Afriki in jugoahodni Aziji.

Karat je mera za določanje čistote zlata, je pa tudi težna enota za diamant in druge dragulje. O stoodstotnem čistem zlatu pravimo, da je 24-karatno, 18-karatno zlato sestoji iz 18 delov čistega zlata in šestih delov kakor druge kovine, največkrat bakra, 14-karatno zlato sestoji iz 14 delov čistega zlata in 10 delov kakor druge kovine, Karat — kot težna enota — tehta 0,2 grama. Če pravimo npr., da imamo 39-karatni diamant, pomeni to, da tehta ta diamant 6 g (0,2 krat 30). Naziv karat je nastal iz indijske besede carob-a, ki pomeni neko vrsto drobnega fižola, kakršnega so uporabljali trgovci kot težno enoto pri tehtanju diamantov.

Libanon je s svojim glavnim mestom Bejrutom najpomembnejše finančno in trgovsko središče na Bliznjem vzhodu. Približno 70 odstotkov nacionalnega dohodka daje tej deželi trgovina, promet, turizem in bankarstvo. Libanon, ki ima okrog 2.300.000 prebivalcev, obišče vsako leto kakšnih 1.200.000 turistov, saj je ta dežela najprivlačnejša bliznjevzhodna turistična dežela, ki se razvija v središče mednarodnega turizma, ker ima ugoden prometni položaj, toplo podnebje, lepe obmorske pešchine in, poleg tega, še številne zgodovinske spomenike pradedne civilizacije. Bejrut je tudi največje bliznjevzhodno prometno križišče; na njegovem letališču pristajajo letala 65 družb. Spričo tega se je v Libanonu povečalo od 1959. do 1966. leta število turistov za 20 odstotkov.

Mozambik je po številu prebivalcev — 6.800.000 — največja kolonija. Druga največja kolonija je Angola. V teh dveh kolonijah vladajo Portugalci. V Angoli živi 5.000.000 prebivalcev. Na vsem svetu živi v kolonijah še kakšnih 34.000.000 prebivalcev. Največ jih je v Afriki — 20.000.000; v Aziji — 7.500.000; v Ameriki — 5.400.000; v Oceaniji — okrog 1.500.000. V evropskih kolonijah — v Gibraltarju in na otokih Faro — pa prebiva približno 60.000 ljudi.

Na svetu je več ko deset tisoč umetnih jezer in morij. Skupna površina vseh teh voda obsega kakšnih 500.000 kvadratnih km. Največje umetno jezero je Akomkomo na reki Volti v Gani (srednja Afrika, zahodna obala), po količini vode pa Bratsko jezero na reki Angari v Sibiriji (ZSSR).

Eskimi živijo na Grenlandiji, v Kanadi (Labrador, Baffinova dežela) in v ZDA (Severna Karolina in Severna Aljaska). Eskimi, ki jih ni več ko kakšnih 50.000, živijo raztreseno v skupinah od 100 do 700 ljudi. So spretni in vztrajni lovci, v zadnjih časih pa se čedalje bolj uveljavljajo kot vodniki raznih odprav, kot pomožne osebe v raznih zdravstveno raziskovalnih postajah in podobno. Spremembe v njihovem življenju so tako pomembne, da bodo počasi izginili kot posebna vrsta ljudstev.

Tuji kapital v Španiji. V času od 1959. do 1964. leta so tuji kapitalisti vložili v špansko gospodarstvo 660.000.000 dolarjev kapitala. Glavni investitorji so bili kapitalisti iz ZDA — 52 odst., — Švicarji — 16 odst., — Zahodni Nemci — 10 odst., — in Britanci — 8 odstotkov.

»TV 15« iznaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«. Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kliseji CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev obliro ma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par. Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, prilijte, p. predal 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Mihailo Marić: ZA KULISAMI EMIGRACIJE

KRAGUJEVSKA »EKIPA«

Kaj se dogaja z našimi delavci, ki jih emigranti s prevaro spravljajo v »taborišče za begunce« — zloglasni Zirndorf-Lager

»Vtaknili so nas v uniforme, prišli smo pod angleško komando,« pripoveduje Miodrag Jovanović iz Nozrine. »Poveljevali so nam nekdanji oficirji, izmed katerih so nekateri še danes v M. S. O. Tam sem ostal dvajset let in še komaj sem se rešil...«

M. S. O., formacija mešanih služb britanske vojske, v kateri služijo tuji in emigranti, izpolnjuje številčno stanje rednih enot angleške vojske v ZRN. Pripadniki te najemniške vojske opravljajo težja dela, so služabniki britanskih vojakov, stražarji, varujejo vojaške pse, čistijo vojašnice, perejo in mažejo vozila ter čistijo septične jame in stranišča.

NOVAČENJE ZA NAJEMNIŠKO VOJSKO

Med stare vojske v M. S. O. prihajajo tudi mladi, ki dobivajo najtežja dela. Po navadi pri-

hajajo iz Zirndorf-Lagerja, v katerem se zbirajo vsi, ki v ZRN postanejo emigranti. Tako »pomlajujejo« najemniško vojsko uniformiranih Jugoslovancev na ozemlju Zahodne Nemčije. Naši mladi ljudje, ki se zaradi težav ali lažnih obljub znajdejo v Zirndorf-Lagerju pri Nürnbergu, so žrtve članov emigrantskih organizacij, ki novačijo. Večinoma gre za stare emigrante, ki so pobegnili iz Jugoslavije s Hitlerjevimi četami. Tako si stari emigranti prizadevajo, da bi si podaljšali životačenje v Nemčiji z »ustvarjanjem« novih emigrantov. Pri tem ne izbirajo sredstev, ne obotavljajo se, pa naj gre za izsiljevanje ali za umor.

Nenad Petrović je kot sodelavec pisca tega podlistka v beograjskih »Večernjih novostih« sprva zbiral podatke o Zirndorf-Lagerju, M. S. O. in L. C. S. pri ljudeh, ki so se vrnili v do-

movino, toda slika ni bila popolna. Zato je odšel v ZRN: v mestce Zirndorf. Takole pripoveduje.

NOVINAR V VLOGI EMIGRANTA

Pred tremi leti sem odšel v inozemstvo, da bi pisal o naših ljudeh, ki so šli delat v tujino. Posebej so me zanimali ti, ki so postali žrtve emigrantov, ki so naselili sleparijami ljudi, takšnih ljudi, ki so med vojno služili okupatorju, danes pa vsakomur, ki je pripravljen plačati. Prej sem že pisal o emigraciji, vendar o vojni. Vedel sem, da bi kot novinar malo dosegel. V najboljšem primeru bi se dokopal do kakšnega drobnega »razkritja«. Zato sem sklenil, da se z emigranti ne pogovarjam kot jugoslovanski novinar, marveč kot emigrant.

V Münchnu sem obiskoval lokale in kraje, kjer se zbirajo emigranti. Na železniški postaji sem se predstavil kot emigrant, ki je komaj dobro prišel iz Francije, da bi našel boljše in lažje delo. V kavarni »Kod Gruje« v Schmidtstrasse sem bil srbski emigrant, v restavraciji »Zagreb« v Dachstrasse sem bil Hrvat. »Stari« se niso zmenili zame. Razen enkrat, ko so v »Dalmatiner Keller« zahtevali, naj se legitimiram. Komaj sem se nekako izgovoril. Plačeval sem jim za pijačo, oni pa so mi govorili, naj grem v Zirndorf-Lager.

Kavarniški znanci-emigranti iz »Croatie« so mi dali podrobna navodila, kako lahko v Nemčiji postaneš emigrant, zakaj potem ni nobenih težav več.

»Dober človek je tale Gruja,« sem rekel sobesedniku v tako imenovanj »srbski kavarni«. »Da, da, pravi antikomunist je! Zdaj je postal kavarnar, oženil se je z Nemko. Nekdo pa je bil policijski pisar!«

»Daj no? Kaj Gruja?« Tistega večera sem zvedel, da je kavarnar Gruja Marković v resnici Milan Sretenović, policaj iz okupacijskih časov. Med vojno je služil gestapovcem kot policijski pisar v Kragujevcu, Leskovcu in Beogradu.

Pri sosednji mizi sta sedela dva neznanca. Moj kavarniški znanec, ki se je venomer nalival z žganjem, mi je prvega med njima predstavil kot Ratka Obradovića, ljutičevskega ko-

mandanta bataljona iz Kragujevca. Kmalu nato je prišel še en nekdanji ljutičevac iz Kragujevca, »prosvetar« iz Srbskega prostovoljnega korpusa, ki se je skupaj z Nemci bojeval proti partizanom v najhujših dneh okupacije: Slobodan Stanković ali »Čata«. Bil je visok in eleganten, pogledal je v kavarno in takoj šel naprej.

»Čata se je sprl z Ratkom Parežaninom, s svojim kumom Ratkom Obradovićem pa ne govori, zato ni hotel vstopiti,« mi je pojasnil sobesednik, sicer star emigrant.

V nedeljo me je »prijatelj« peljal v cerkev. Poleg Stankovića »Čate« je stal košen starček, ki je nenehno žebrel. Polglasno je molil in za seboj kot v transu ponavljal besede.

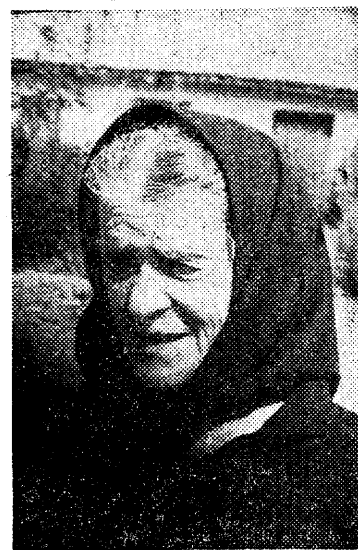
»To je pa Marisav Petrović!« Zločinec iz kragujevskega pokola se v cerkvi kesa svojih grehov.

VSA POTA VODIJO — V ZIRNDOF

»Lahko te peljem k Marisavu v Gablonzerstrasse 15,« mi je predlagal »prijatelj« emigrant. »Reci mu, da je prihajal v delavnico tvojega strica v Kragujevcu. Morda te bo poznal.«

Zavrnil sem ga. Nisem mogel. Intervju, pogovor z vojnim zločincem? Ne, tega ne bi prenesel. Dobil sem vsa navodila od emigrantov, ki so me vneto nagovarjali, naj se pridružim njihovi »jati«. Toda če naj ostane v Nemčiji, moram skozi taborišče za begunce. Dali so mi celo brošuro »Spoznaj deželo, v kateri živiš«. Vsaka vrstica v njej je v našem jeziku pojasnjevala, kako človek postane emigrant, kako dobi »politični azil«. Prvi pogoj: prijaviti se v Zirndorf-Lager.

Bilo je lepega poletnega dne 1965, ko sem se znašel na mali železniški postaji blizu Nürnbergu. Na postajnem poslopiju je pisalo »Zirndorf«. Nameril sem se v središče mesteca. Spotoma sem srečal hrupno skupino mladih ljudi. Glasno so se pogovarjali v našem jeziku. Povedali so mi, da je do taborišča slab kilometer. Potem so me prosili za cigarete. Razgrabili so jih. Potem sem šel naprej. Kmalu sem prišel pred taborišče. Toda vanj nisem prišel. Vrnili sem se v mesto.

MILKA LAZAREVIĆ, MATI MLADega BEOGRAJSKEGA KLJUČAVNICARJA NIKOLE LAZAREVIĆA, KI JE IZGINIL V TUJSKI LEGIJI.

V Zirndorf-Lager nisem vstopil, ker je bilo treba »za pristop« vreči proč jugoslovanski potni list.

Potem sem nekaj dni opazoval življenje v bližini tako imenovanega begunskega taborišča.

V KAVARNI »KOD STEVE«

V središču Zirndorfa je kavarna, katere lastnik je Jugoslovian Steva. V njej sem kosil, pil pivo, se pogovarjal z ljudmi, bodočimi emigranti, ki prihajajo v kavarno, kadar dobijo dovoljenje za izhod iz taborišča. Govoril sem, da sem Jugoslovian, ki je prišel v Nemčijo po redni poti, s potnim listom. Bil da sem v Franciji, pa sem slišal za Zirndorf-Lager. Prišel sem, da ugotovim, ali je vredno postati emigrant.

Nekateri, ki so bili prestrašeni in niso vedeli, kaj jih še čaka, niso radi odgovarjali. Komaj so dobro prišli v taborišče, pa niso vedeli, kaj jih še čaka.

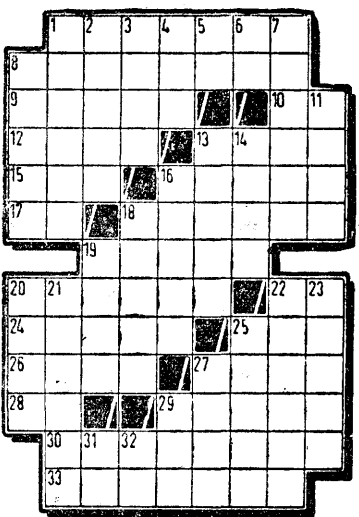
Nekateri so bili otožni in ravnodušni. Govorili so mi, naj grem po njihovi poti, češ slabo že ne bo.

Nekateri so v vsem videli pustolovščino.

Nekateri so bili navdušeni nad svojim položajem »kandidatov za emigrante«. Antikomunistične fraze so kar vrele iz njihovih ust, potem pa so me začeli pregovarjati, prepričevati, obljubljali so mi čudovito življenje v »svobodnem svetu«. Sami da so že zaprosili za »politični azil«. Govorili so, da bodo potem živeli v Kanadi ali Avstraliji. Čakali so samo še dovoljenje za »izselitev iz Evrope«. (Nadaljevanje prihodnjič)

KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. hrvatski narodni heroj, državnik, politik itd. (Vladimir), 8. prilike narodne heroine, študentke medicine, aktivistke med mladino, padla maja 1945 pri Celovcu (Majda, part. ime Lojzka), 9. soba, izba (turško), 10. kem znak za aluminij, 12. avtor knjige »Belogardizem« (Franko), 13. slov. celovečerni film z vojno tematiko, 15. ime znane modne kreatorke Pavlin, 16. čebelji domovi, 17. nekdanja kratica za konjsko silo, 18. junak Jurčičevega romana (Jurij), 19. ročno orožje, ki so ga uporabljali partizani zlasti

pri jurišu, 20. sodobna italijanska modna revija, ki se prodaja tudi pri nas, 22. vrhunski športnik, 24. dik-tat, 25. sanje, snovi, 26. enovalentni radikal organskih spojin, 27. šopek cvetlic, 28. italijanski predlog, 29. francoska plemiška rodbina, ome-njena v verskih vojnah na strani Hugonotov, 30. kraj nad Novim mestom, shajališče partizanov, javke itd., 33. ponavljanje iste besede na koncu vpraš (nasprotje anafore).

NAVPIČNO: 1. oseba iz Levstikovih povesti »Martin Krpan«, 2. dežela v stari Grčiji, po njej se imenuje tudi plemje, 3. spalnica na ladji (množ.), 4. ime filmske igralkice Gardner, 5. kem. znak za radon, 6. rim-ska dve, 7. psevdonim popularnega beograjskega komika Miodraga Petrovića, 8. produkt satovja, 11. nestrokovnjak, 13. arabska mestna četrt v severni Afriki, 14. rusko žensko ime, 16. pomikanje, 18. marsikdo ga »ustrelil«, 19. veliko italijansko pristanišče ob Jadranu, med vojno baza NOV, 20. vrsta vinske trte, 21. vrsta volnene tkanine, 22. glavno mesto Turčije, 23. mesto v srednji Italiji, znano po starih zgradbah, umetninah itd., po njem se imenuje rjava barva, 23. italijanska in belogardistična postojanka v Beli krajini, ki je bila likvidirana novembra 1942, 27. ime slov. dirigenta Leskovića, 29. ime italijanskega filmskega igralca Valoneja, 31. kratica za »opus, opomba«, 32. osebni zaimek.

REŠITEV PREJSNJE KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. Kovačević, 9. Porezen, 10. Rob, 12. Arsen, 13. L.F., 14. klop, 16. Real, 17. ojačenje, 19. EV, 20. Slunj, 21. NL, 22. komunist, 25. etik, 27. Asir, 28. EK, 29. Abano, 30. trn, 31. nirvana, 33. komandant.

Srečanje z nekdanjim stražnikom v Begunjah

Pred kratkim sva se s prijateljem ustavila ob spomeniku ustreljenih talcev na Belem polju nad Hrušici, kjer so 27. julija 1942 nacisti postrelili 46 domačinov s Hrušice, katere so pripeljali iz zaporov v Begunjah.

Pred spomenikom se je prav ta čas ustavil tudi avtobus nemške registracije. Izstopili so potniki različnih starosti in ra-

dovedno ogledovali spomenik. Nekdo izmed njih, že prileten mož, me je vprašal, kaj spomenik predstavlja. Ko sva mu s prijateljem pripovedovala o tedanjih dogodkih na Hrušici in drugje po naših krajih, so tudi drugi z zanimanjem prisluhnili. Povedala sva jim, kako so Nemci obkolili vas, aretirali vse moške ter jih odpeljali v Begunje in jih kmalu nato 40 po-

strelili, družine pa deportirali v Nemčijo. Neka ženska je vprašala, če so bili deportirani v izseljenško taborišče Vernfels, ker ve, da so tam bili deportiranci iz Jugoslavije; ona je namreč tam nekje doma. Povedal sem ji, da so bili tam tudi naši ljudje, iz Hrušice pa so bili ob starnberskem jezeru na Bavarskem.

Z zanimanjem so sledili te-

mu pripovedovanju izpred 25 let, posebno še, ko se je oglašil starejši visok človek, ki nama je dejal, da je bil sam nekaj časa v Begunjah, ali kot on pravi v Vigauu, kot stražnik. Seveda sva se zanimala, kdaj je to bilo in povedal je, da v juliju 1943. Mene je to seveda še bolj zanimalo, ker sem sam tam že bil nekaj mesecev. Spomnil sem se, da so Nemci v začetku

julija 1943 začasno zamenjali dotedanje stražnike-policiste, ki so menda šli na hajko za partizane — vsaj tako nam je pripovedoval policist Meixner z Dunaja — in namesto teh so prišli starejši esesovci iz Dachaua, ki pa so ostali v Begunjah le dober mesec. Policist Meixner nas je precej strašil pred novimi pazniki in res so nas nekateri izmed njih pretepali s puškinimi kopiti na vsakem vogalu, ko smo šli v kopalnico ali jedilnico iz drugega nadstropja v pritličje. Zdravnik iz Kranjske gore, s katerim sem bil skupaj v sobi št. 11, se je raje odpovedal hrani kot pa da bi jih dobil po hrbtu. Čez dva dni pa se je vse pomirilo. Tovariš Kotar, doma nekje blizu Litije, ki je imel v oskrbi policijske pse in se je zato lahko bolj prosto gibal po poslopju, nam je zvečer pripovedoval, da je namestnik komandanta Begunjske Guck zbral okoli sebe te stražnike in jim povedal, da nismo tolovaji in razbojniki, pač pa politični zaporniki, s katerimi se mora drugače rav-nati. Vzdušje je res postalo bolj mirno, toda kljub temu so odhajali transporti v taborišča in skupine naših ljudi na morišča.

Nekdanji paznik se je zelo zanimal, kako je bilo potem v Begunjah, ko so oni odšli in ko so se vrnili prejšnji policisti. Trdil nama je, da on osebno ni nikomur prizadejal krivice in da bo, če bo le mogoče, obiskal tudi Begunje. Še me je vpraševal to in ono, a šofer je priganjal k odhodu.

Namestnik komandanta zaporov v Begunjah je bil baže obesen leta 1944, češ, da je deloval proti nacizmu. Po pripovedovanju dr. Cundera, ki je bil dolga časa v Begunjah, so njega in Gucka skupaj odpeljali do Münchna, od tu pa je šel dr. Cunder v taborišče Sachsenhausen.

S. Sorli

MLINAR IN SPOMENIK

Ob potoku Završnica je bilo nekoč sedem mlinov in žag. Zdaj ropota tu samo še ena žaga in 200 metrov niže en mlin. Če pa v Žirovnici kdo reče, da je govoril z mlinarjem, potem misli na Franca Urbasa, ki že zdavnaj ni več mlinar, pa tudi ne stanuje več ob potoku. Prav pod železniškim in cestnim mostom v Mostah so obstala kolesa nekdanjega mlinarja. Franc Urbas je v tem mlinu preživel vojno. V neposredni bližini Nemcev, ki so stražili most, je vzdrževal tesne stike s partizani in jim vsestransko pomagal.

Franco Urbas je očividec dramatičnega dogodka, ko so prvega julija 1942. leta Nemci v Mostah postrelili 28 talcev, devetindvajseti pa jim je pobegnili.

Že med vojno so domačini polagali na betonsko ograjo vence in rože. Po vojni pa so na dan 1. julija komemoracije. Spomenik so postavili 1946. leta s prispevkom svojcev talcev. Znano je, da je največ

talcev iz Tržiča, kranjske in škofjeloške občine. Tržičani se vsako leto organizirano s praporom udeležijo komemoracije. In vsako leto navzočnim spregovori Franc Urbas. Stiriindvajset komemoracij je že bilo po osvoboditvi in 23-krat

je govoril Franc Urbas na teh komemoracijah. Samo enkrat ni govoril, pa so svojci talcev dejali, da najrajši vidijo, če na komemoraciji govori mlinar. Res je, da so to kratki govori, ker so Moste ozko grlo v našem prometu, Promet je med

komemoracijo zaprt največ do pet minut. Letos pa niso dobili niti za pet minut dovoljenja, ker so organizatorji prepoznali obvestili pristojne organe. Ljudje pa so ob določenem času stopili sredi ceste in sami zaprli promet. Tuji in domačini so izstopili iz avtomobilov in slikali spominsko svečanost. Nihče se ni razburjal, ker je moral nekaj minut čakati. Potniki so opazili cvetje, vence, prapore in ljudi, pa so takoj vedeli, da je obletnica dogodka, ki ga označuje spomenik.

Franco Urbas je po komemoraciji govoril s svojci o načrtih za nov spomenik v Mostah.

Toda velika večina svojcev talcev in borcev z žirovniškega območja meni, naj spomenik ostane tak, kot je, treba bi ga bilo le obnoviti. Vdelali naj bi slike talcev na ste-klo, na novo prebarvali ime-na in morda nekoliko popravi-li ali dopolnili osrednji ste-ber spominskega obeležja.

Jože Vidic

MLINAR FRANC URBAS GOVORI NA SPOMINSKI SVEČANOSTI